

BISA

.brussels

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse

DE CONJUNCTUURBAROMETER VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

SEMESTRIEEL

N^r 29 – April 2015

GEWESTELIJKE OVERHEIDSDIENST BRUSSEL

DE CONJUNCTUURBAROMETER VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

N^r 29 • April 2015

Realisatieteam

Auteurs

Amynah Gangji, Benoît Laine, Pierre-François Michiels

Wetenschappelijk comité

Amynah Gangji, Benoît Laine, Pierre-François Michiels, Astrid Romain

Coördinatie van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

Astrid Romain

Opmaak en druk

Bietlot Imprimerie

Vertaling

Oneliner Translations

Verantwoordelijke uitgever

Christian Lamouline, Secretaris-generaal van de Gewestelijke Overheidsdienst Brussel

Voor meer informatie

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

Amynah Gangji

Tel. 02/800 38 82 – Fax 02/800 38 23

Gewestelijke Overheidsdienst Brussel

Kruidtuinlaan 20 – 1035 Brussel

bisa@gob.irisnet.be

Schrijf u in op de newsletter op www.bisa.irisnet.be en download de pdf-versie van de Barometer.

Wettelijk depot: IRIS Uitgaven – D/2015/6374/249

Alle rechten voorbehouden. Het reproduceren is niet toegestaan, noch geheel, noch gedeeltelijk, noch in de oorspronkelijke vorm, noch in de bewerkte vorm, tenzij met schriftelijke machtiging vanwege het BISA. Het gebruik van uittreksels uit deze publicatie is echter toegestaan mits de bron wordt vermeld.

Inhoudsopgave

DE BELANGRIJKSTE CONJUNCTUURKENMERKEN	4
1. MACRO-ECONOMISCHE CONTEXT	5
1.1 Recente ontwikkelingen binnen het internationale klimaat	5
1.2 België	8
2. DE BRUSSELSE CONJUNCTUUR	11
2.1 Economische activiteit	11
A. De meest recente gegevens van de regionale rekeningen	11
B. Analyse van de recente conjunctuur	13
C. Analyse per bedrijfstak	14
D. Ondernemingsdemografie	19
2.2 Arbeidsmarkt	23
A. Werkgelegenheid	23
B. Werkloosheid	27
GLOSSARIUM	31
REFERENTIES	34
LIJST VAN TABELLEN	36
LIJST VAN GRAFIEKEN	37

De grafieken, tabellen en commentaren werden opgemaakt op basis van de informatie die beschikbaar was op 13 maart 2015, tenzij anders vermeld.

De belangrijkste conjunctuurkenmerken

- Het **internationale economische klimaat** gaf blijk van weinig dynamiek in 2014 met een mondiale economische groei van amper 3,3 %. We onderscheiden echter ook positieve factoren op het vlak van handel en productie, monetair beleid en grondstoffenprijzen. Erg consistent zijn die factoren echter niet en bovendien leiden ze tot tegenstellingen. De Verenigde Staten lijken baat te hebben bij deze effecten op korte termijn en China maakt gebruik van de omstandigheden om zijn stabilisatietraject te temperen. Maar het zijn vooral de grondstofexporterende landen die lijden onder het huidige klimaat en de Europese landen lijken al te zeer gehinderd door structurele belemmeringen om te kunnen profiteren van deze gunstige factoren. Terwijl het nieuwe beleid van de ECB wellicht niet veel effect zal sorteren op de reële economie, kunnen andere factoren, zoals de lage rente, de dalende olieprijs en de vertraging van de aanzuiveringen van de begroting in de eurozone mogelijk een positieve rol spelen in 2015. Maar het gevaar bestaat dat de hoge schuldenlast van de economische actoren, de angst voor deflatie en de zwakke vraag in tijden van bezuinigingen de bovenhand halen en de investering op een zeer laag niveau houden, met negatieve gevolgen voor het Europese herstel.

- De **economische groei in België** lag volledig in de lijn van de algehele zwakte van de eurozone en bedroeg amper 1% in 2014, na een stagnatie in het voorgaande jaar. Die groei is vooral het gevolg van het herstel van de consumptie van de huishoudens en de investeringen van het bedrijfsleven. Deze economische actoren hebben met name geprofiteerd van de daling van de olieprijs en de stagnerende prijzen in het algemeen over het gehele jaar 2014. De investeringen van dat jaar werden evenwel voornamelijk gedragen door specifieke factoren en worden gekenmerkt door structureel zwakke prestaties. Ze zullen geen groei genereren in 2015, en ook de effecten van de verdere sanering van de overheidsfinanciën zullen voelbaar blijven. Het BBP zal bijgevolg aan hetzelfde tempo blijven groeien als in 2014 en dus op 1 % blijven.

- **Op Brussels niveau** werd het groeipercentage van het **BBP** gecorrigeerd naar -2 % voor 2012 als gevolg van de slechte resultaten van de geavanceerde diensten aan ondernemingen. Deze tak zou aanzienlijk aantrekken in 2013, wat zou leiden tot een geschatte groei van 0,5 % van het BBP. Voor 2014 wijzen de **economische indicatoren van het BISA** op een aanzienlijke verslechtering en een moeilijke tweede jaarhelft. Er zou pas in december een verbetering merkbaar zijn in lijn met het algemene macro-economische herstel. Eind 2014 vertonen dus alle **industriële of direct gerelateerde takken** een negatieve conjunctuur die symptomatisch is voor de algehele traagheid van de Europese economie. Uit peilingen blijkt dat deze takken ook in 2015 geen vooruitgang zullen boeken. De activiteitstakken uit de **sector van de geavanceerde productiediensten** hebben in de tweede helft van 2014 een sterke vertraging laten optekenen en zijn uiteindelijk ook het slachtoffer

geworden van de lange periode van economische stilstand. De peilingen in deze branches laten ietwat ruimte voor optimisme op korte termijn, hoewel voor 2015 het echte herstel zal uitblijven, zonder significante verbetering van de industriële productievoorzichten. **De financiële activiteiten** evolueren in een verontrustend klimaat: de monetaire situatie impliceert bestendig lage marges, die de instellingen niet kunnen compenseren door een aanzienlijke uitbreiding van hun kredietportefeuilles. 2015 wordt naar verwachting moeilijk, tenzij er een sterke terugkeer is van de bedrijfsinvesteringen en een aanzienlijke inflatie. **De detailhandel** tot slot, vormde geen uitzondering op de regel: het pessimisme van de huishoudens leidde tot een verminderde activiteit, die echter op korte termijn lijkt te kunnen profiteren van de effecten van de zwakke inflatie op de inkomsten.

- Eind 2014 waren er in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 94.435 actieve BTW-plichtige **ondernemingen**. Tijdens de tweede helft van 2014 nam het aantal nieuwe bedrijven met 11,6 % op jaarbasis toe, de grootste stijging sinds de tweede helft van 2010. Tussen juli en december 2014 werden er 5.456 ondernemingen opgericht in Brussel. Er werden ook 4.454 stopzettingen genoteerd voor dezelfde periode, wat ook een forse stijging is vergeleken met het voorgaande jaar (+ 11,7 %). Opmerkelijk is de duidelijke versnelling in het laatste kwartaal. Wat de faillissementen betreft, werd de daling in het eerste semester 2014 in Brussel bevestigd in de tweede jaarhelft, wat voor het volledige jaar een daling met 13,4 % betekent. In totaal hebben 1.133 ondernemingen in Brussel het faillissement aangevraagd tussen juli en december 2014. Verwacht wordt dat het aantal faillissementen aan de hoge kant blijft, na jaren van forse toename. Enkele positieve signalen lijken er echter op te wijzen dat de piek voorbij is en dat enig optimisme niet misplaatst is voor de komende maanden.

- De stilstand van de economische activiteiten, die nu al sinds enkele jaren heerst in het Gewest, is niet zonder gevolgen voor de Brusselse **arbeidsmarkt**. Hoewel de situatie er niet nog meer op achteruit is gegaan, kunnen we toch ook niet van een duidelijke heropleving van de arbeidsmarkt spreken. De toename van de binnenlandse werkgelegenheid zou zowel in 2014 als in 2015 erg zwak blijven en hoewel de uitzendactiviteiten een zekere groeidynamiek vertoonden in de tweede jaarhelft van 2014, zal het toch nog lang duren alvorens het peil van 2008 wordt bereikt. We merken evenwel een conjuncturele heropleving in het aantal werklozen, dat met 3,3 % is gedaald ten opzichte van het voorgaande jaar. In de maand februari 2015 waren er 107.524 niet-werkende werkzoekenden (NWWZ), na uitzuivering van de seizoensinvloeden. Hun aantal zou moeten blijven dalen in de komende maanden, onder impuls van onder andere administratieve en juridische veranderingen in het werkloosheidssysteem.

1. Macro-economische context

1.1 Recente ontwikkelingen binnen het internationale klimaat

TABEL 1: Internationale vooruitzichten

	2013	2014					2015
	Totaal	I	II	III	IV	Totaal	Totaal (r)
Groeipercentage van het BBP in volume ⁽¹⁾ (%)							
<i>China</i>	7,7	1,5	2,0	1,9	1,5	7,4	7,1
<i>Verenigde Staten</i>	2,2	-0,5	1,1	1,2	0,5	2,4	3,5
<i>Japan</i>	1,6	1,3	-1,7	-0,6	0,6	0,0	1,3
<i>Eurozone</i>	-0,5	0,3	0,1	0,2	0,3	0,9	1,3
<i>Duitsland</i>	0,1	0,8	-0,1	0,1	0,7	1,6	1,5
<i>Frankrijk</i>	0,3	0,0	-0,1	0,3	0,1	0,4	1,0
Inflatiegraad ⁽²⁾ (%)							
<i>Eurozone</i>	1,3	0,6	0,6	0,4	0,2	0,4	-0,1
<i>Verenigde Staten</i>	1,3	1,0	1,9	1,5	0,8	1,3	-0,1
Werkloosheidsgraad ⁽²⁾ (%)							
<i>Eurozone</i>	12,0	11,8	11,6	11,5	11,5	11,6	11,2
<i>Verenigde Staten</i>	7,4	6,6	6,2	6,1	5,7	6,2	5,4

⁽¹⁾ Gegevens gecorrigeerd voor seizoensinvloeden en kalendereffecten. Zie glossarium voor een definitie van evolutie in volume. Verschilpercentage met een jaar verschil voor jaarlijkse gegevens en met het vorige kwartaal voor kwartaalgegevens.

⁽²⁾ Gemiddelde van de periode, verschilpercentage met een jaar verschil voor de geharmoniseerde consumptieprijsindex voor de inflatie, seizoengezuiverde gegevens voor de werkloosheidsgraden.
(r) ramingen.

Bron: OECD, Europese Commissie DG ECFIN

• Positieve factoren in een weinig dynamisch klimaat ...

Het internationale klimaat werd eind 2014 gekenmerkt door:

- Een bescheiden heropleving van de internationale handel in de tweede jaarhalf, gekoppeld aan een versnelling van de industriële productie in de ontwikkelde economieën in het laatste kwartaal (grafiek 1), onder leiding van de Verenigde Staten. Ondanks de slechte eerste jaarhalf, zou de wereldwijde economische activiteit met 3,3 % zijn gegroeid in het afgelopen jaar, wat onder de verwachtingen blijft.
- De voortzetting van de versoepeling van het monetair beleid op alle werelddelen, de centrale banken die de wereldeconomie blijvend stimuleren met liquiditeit,

terwijl er nergens sprake is van een noemenswaardige heropleving van de nominale waarden.

- Een forse daling van de grondstofprijzen, en dan vooral van olie (zie grafiek 2) met als gevolg een aanzienlijke herverdeling van de inkomsten van de producerende landen naar de landen die deze grondstoffen verbruiken en een globale stijging van de neerwaartse druk op de inflatie, terwijl het jarenlange afwezigheid van salarisverhogingen in de ontwikkelde economieën al een negatieve impact had op het verloop van de prijzen (zie grafiek 3).

Hierbij komt nog een lokale factor met een globaal effect, namelijk de geleidelijke ommekeer van het Chinese economische model, dat zich meer op de binnenlandse vraag richt, wat betekent dat de Chinese autoriteiten rekenen op een meer gematigde groei en lagere productieve investeringen.

• ... wat leidt tot een breuk tussen de ontwikkelde economieën.

Dit klimaat leidt enerzijds tot een nieuw evenwicht, met een hogere groei in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk en een meer gematigde groei in China en in de opkomende landen. Anderzijds is er, in de ontwikkelde economieën, een vrij duidelijke kloof tussen het herstel in de Angelsaksische landen en de stagnatie in de eurozone en Japan. Dit leidt tot een aanzienlijke waardeinstijging van de dollar ten opzichte van andere valuta's.

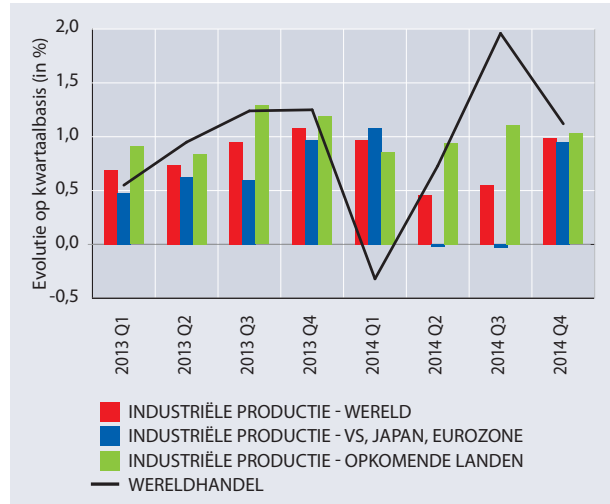
• De Verenigde Staten trekken de economische activiteit aan ...

In de Verenigde Staten werd 2014 gekenmerkt door een echt economisch herstel op het einde van het jaar. Dat wordt begunstigd door lagere grondstoffenprijzen, de terugkeer van de productieve investeringen na jaren van schuldaufbouw van de private actoren en de handhaving van een gunstig monetair beleid. Het gevolg hiervan zijn op het eerste gezicht bemoedigende werkgelegenheidscijfers. Maar die perceptie, die ontstaat door het scheppen van banen en de afname van de werkloosheid, verbergt in feite een minder gunstige werkelijkheid. De toename van de bevolking op beroepsactieve leeftijd in 2014 absorbeert de nieuwe arbeidsplaatsen volledig en de lagere werkloosheid weerspiegelt eerder een terugtrekken uit de arbeidsmarkt van mensen die de hoop hebben opgegeven om op korte termijn werk te vinden. Een andere verzachtende factor is dat de woningmarkt voor particulieren blijft stagneren nadat de opeenvolgende verliezen als gevolg van de subprime-crisis voor een deel opgevangen zijn. Tot slot zou de stijgende dollar, in combinatie met het vooruitzicht van een geleidelijke stijging van de olieprijsen in 2015 een negatief effect hebben op de handelsbalans na een of twee kwartalen. Ten slotte kunnen we verwachten dat de vrij positieve dynamiek zich voortzet in de eerste jaarhelft van 2015, wat zou leiden tot een geschatte groei van 3 % van het BBP in 2015 (tabel 1) met een geleidelijke terugkeer naar een structurele groei van ongeveer 2 % per jaar.

• ... terwijl China een meer gematigde groei blijft aanhouden.

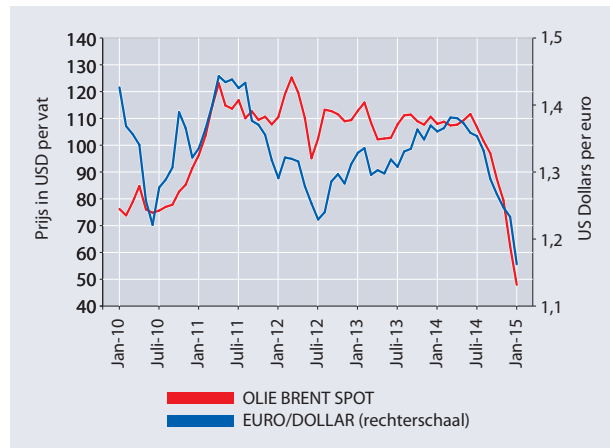
In China stabiliseert de jaarlijkse groei op ongeveer 7 % (tabel 1), met een nog steeds zeer hoge schuldenlast van de private actoren. De overheid legt dan ook een verstandig monetair beleid op om de zeepbel van de vastgoedmarkt in alle zachtheid te laten leeglopen. De zeer lage prijzen van energiebronnen zijn gunstig voor de groei van de Chinese economie, die geen producent is maar wel een grote afnemer. Dit gegeven, samen met de sterke export, hebben ervoor gezorgd dat het jaar 2014 positief eindigde na de vertraging eerder dit jaar die gekoppeld was aan de neergang van de huizenmarkt en de dalende productieve inves-

GRAFIEK 1: Wereldhandel en industriële productie

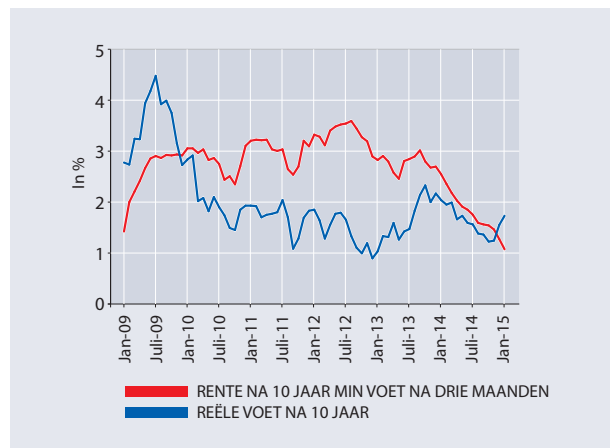
Bron: Centraal Planbureau

GRAFIEK 2: Prijs van de ruwe olie en wisselkoers van de US dollar tegenover de euro

Bron: U.S. Departement of Energy, Energy Information Administration, ECB

GRAFIEK 3: Werkelijke rentevoeten en renteverskil op korte en lange termijn in de eurozone

Bron: Eurostat, berekeningen BISA

teringen. Het geleidelijke, nieuwe evenwicht van de Chinese economie in het voordeel van de binnenlandse vraag zou deze tendens moeten bestendigen. De vertraging van de invoer die gekoppeld is aan de productieve investeringen zou worden gecompenseerd door de vertraging van de export, het positieve effect van de lage olieprijsen en inflatiecijfers op de binnenlandse koopkracht, en een fiscaal en monetair beleid dat gunstig genoeg is om te voorkomen dat de negatieve omslag in de vastgoedsector zich doortrekt naar de rest van de economie.

- **Het klimaat zou gunstig kunnen zijn voor de eurozone ...**

In de eurozone zouden een aantal factoren de economische activiteit in positieve zin kunnen beïnvloeden. Zo zou het vertraagde ritme van terugdringing van het overheidstekort in de eurozone de economische gevolgen van de bezuinigingsmaatregelen moeten beperken, terwijl het monetaire beleid van de ECB steeds soepeler wordt met rentetarieven die op hun laagst zijn en een doorslaggevend programma voor de monetisatie van vorderingen. De lagere olieprijsen, de heropleving van de internationale handel en de groei van bepaalde economische partners zijn positieve exogene factoren.

- **... maar structurele elementen halen de bovenhand.**

De groei van het BBP is in 2014 zeer bescheiden gebleken, met amper 0,8 % op jaarbasis voor de eurozone. Bovendien zijn de werkloosheidscijfers niet verbeterd. De hierboven aangehaalde positieve conjunctuurelementen veranderen immers niets aan de structurele deflatieproblematiek van de eurozone. De huidige en verwachte inflatie is zeer laag en wordt versterkt door de lage olieprijsen die in fine een negatief effect hebben op de eurozone. Hoewel de reële inkomsten van de agenten stijgen, blijven de reële rentevoeten relatief hoog (grafiek 3), terwijl de historisch lage nominale tarieven een directe interventie van de ECB onmogelijk maken. Bovendien verplicht de onbestaande inflatie de particuliere economische agenten die nog steeds een zware schuldenlast hebben, om hun spaarquote te verhogen om de schuld te verminderen, ten koste van de consumptie en productieve investeringen. Ten slotte zet de uitgesproken vervlakking van de rentecurve de winstgevendheid van de nog fragiele banken van de eurozone onder druk, net als die van de private en publieke ontleners die hun balansen nog niet op orde hebben.

- **Een «quantitative easing¹» in Europa met vrij bescheiden verwachtingen...**

In een situatie waarin het begrotingsbeleid geblokkeerd blijft door de verdragen en de private agenten de prioriteit geven aan schuldafbouw, kan het effect van de nieuwe maatregel van kwantitatieve versoepeling die de ECB eerder dit jaar invoerde, niet erg uitgesproken zijn, maar eerder beperkt blijven tot het kanaal van de wisselkoersen. De koers van de euro zou dus blijven dalen, zij het matig, omdat het effect van het uitdijende geldvolume nu grotendeels wordt opgenomen in de koers als gevolg van het communicatiebeleid van de ECB. Ondanks de recente waardevermindering, blijft de reële effectieve wisselkoers op dit ogenblik ongeveer 5 % hoger dan zijn laagste punt in 2013. De prijselasticiteit van de Europese export blijft laag en de valuta-effecten zijn natuurlijk nihil voor de handel binnen de eurozone. Dit alles geeft uiteindelijk maar weinig zuurstof aan de Europese economie.

- **... die niet opweegt tegen het aanhoudende gebrek aan productieve investeringen**

Voor een echte heropleving zijn productieve investeringen onontbeerlijk omdat die het groeipotentieel omhoog krikken. De omstandigheden hiervoor zijn eerder gunstig, met een sterke winstgevendheid, een hoge benuttingsgraad van de huidige productiecapaciteit en de hierboven genoemde positieve factoren. De prognoses blijven echter heel negatief voor de private agenten, met als gevolg een stagnatie van de investeringen. Het voorzichtige herstel dat werd verwacht voor het komende jaar, zou weleens van korte duur kunnen zijn. De terugkeer van een zekere inflatie, die de verplichtingen van de agenten met hoge schulden zou verlichten, lijkt enkel mogelijk als er een einde wordt gesteld aan de competitieve interne devaluaties door de lonen. Als beide elementen uitblijven, lijkt een heropflakking van de economie van de eurozone onwaarschijnlijk. De voornoemde economische factoren zouden evenwel een tijdelijke verbetering kunnen afdwingen, wat de werkelijke groei van het BBP in de eurozone op 1,1 % zou brengen. De situatie van Griekenland is weliswaar een bron van onzekerheid, maar het lijkt er niet op dat de meest negatieve scenario's noodzakelijk moeten leiden tot een systemische impact op de eurozone, gelet op het zwakke gewicht van de Griekse economie in de Europese weegschaal.

¹ Zie glossarium.

1.2 België

TABEL 2: Kerncijfers voor België

	2013	2014				2015	
	Totaal	I	II	III	IV	Totaal	Totaal (r)
Groeipercentage van het bbp in volume (%)	0,3	0,4	0,1	0,3	0,2	1,0	1,0
Groeipercentage van de componenten van het bbp in volume (%)							
<i>Consumptieve bestedingen van huishoudens</i>	0,3	0,5	0,2	0,7	0,5	1,0	1,3
<i>Consumptieve bestedingen van de overheid</i>	1,1	-0,1	0,0	-0,4	1,4	0,4	-0,1
<i>Bruto-investeringen in vaste activa</i>	-2,2	1,6	1,0	6,9	-5,5	4,8	-0,6
<i>Uitvoer van goederen en diensten</i>	2,9	-0,2	2,2	1,4	-2,3	3,3	3,7
<i>Invoer van goederen en diensten</i>	1,7	-0,5	2,3	3,4	-3,3	2,9	3,2
Arbeidsmarkt (%)							
<i>Groeipercentage van de binnenlandse werkgelegenheid</i>	-0,3	0,1	0,2	0,0	0,1	0,3	0,4
<i>Werkloosheidsgraad (gestandaardiseerde definitie Eurostat) ⁽¹⁾</i>	8,4	8,4	8,4	8,6	8,5	8,5	8,6
Inflatiegraad (%)	1,1	1,0	0,4	0,1	-0,1	0,3	0,2

Opmerking: de cijfers voor 2013 en 2014 zijn afkomstig van de gegevens van de NBB. De jaarcijfers voor 2015 zijn dan weer afkomstig van de economische begroting van het Federaal Planbureau van februari 2015. Variatie ten opzichte van de vorige periode, buiten voor de werkloosheidsgraad en de inflatie die een gemiddelde voor het kwartaal zijn.

⁽¹⁾ Zie glossarium

(r) ramingen

Bron: NBB, FPB

• Stagnering van de Belgische groei in het tweede semester van 2014 ...

Net zoals in de rest van de eurozone, groeide de economische activiteit in België in de tweede helft van 2014 op een veel bescheidener tempo dan voor de scherpe recessie van 2009. Het groeipercentage van het BBP schommelt nog steeds rond de 1 % op jaarbasis² (tabel 2) en loopt ver achter op de gemiddelde jaarlijkse groei van 2 % over de periode 2000-2008.

Het betreft een groeiritme dat erg gelijklopend is met dat van de eurozone, en meer bepaald aanleunt bij dat van Nederland, lager is dan dat van Duitsland maar dynamischer is dan dat van Frankrijk, met deze drie landen als belangrijkste handelspartners.

Het zijn vooral de industrie en de diensten die de economische activiteit hebben ondersteund in de tweede jaarthelft, ondanks de progressieve vertraging in de anders zo dynamische dienstensector (gespecialiseerde en ondersteunende activiteiten en overheid). Het groeiritme van de bouwsector nam ook geleidelijk af.

Op jaarbasis zou 2014, met een groeipercentage van het BBP van 1,0 %, gekenmerkt worden door een versterking van de economische activiteit ten opzichte van 2013, toen het groeipercentage slechts 0,3 % bedroeg (tabel 2).

• ... ondanks het optrekken van de consumptie en private investeringen

Bij de analyse van tabel 2, die het BBP opsplijst naar uitgebevenadering, stellen we vast dat de bescheiden groei van het BBP in 2014 het gevolg is van een progressief herstel van de consumptie bij de huishoudens en van de investeringen bij bedrijven.

Uiteindelijk zouden particuliere uitgaven zijn toegenomen met 1,0 %, het hoogste percentage sinds 2010 (2,8 %), voornamelijk als gevolg van een stijging van het reëel besteedbaar inkomen, na vier opeenvolgende jaren van inkrimping. Maar het zijn de bedrijfsinvesteringen die de groei in 2014 het sterkst hebben ondersteund met een stijging van 4,8 %, het hoogste percentage sinds 2007 (6,3%). Deze sterke prestatie gebeurt binnen een klimaat dat gunstiger

² Zie glossarium.

is dan de jaren voordien, en dat wordt gekenmerkt door gunstigere financiële mogelijkheden, zowel intern, met een stijging van het bruto exploitatieoverschot, als extern, als gevolg van de versoepeling van de kredietvoorwaarden, door de heropleving van de internationale handelsbetrekkingen, en door concurrentiële factoren zoals de koersdaling van de euro en de loonmatiging. Toch moeten we het oorzakelijk verband met het niveau van de investeringen niet overschatten; de stijging is immers voor twee derde toe te schrijven aan specifieke factoren (de aankoop van een grote licentie en een mariene vloot in het buitenland). We moeten eerder vaststellen dat er sprake is van structureel zwakke prestaties in een context van een iets hogere benutting van de productiecapaciteit dan het gemiddelde op lange termijn, wat gunstig is voor nieuwe uitbreidingsinvesteringen. Bij de analyse, komen we aldus op Belgisch niveau terug uit bij het investeringstekort waarvan sprake in onze opmerkingen over de eurozone.

Zowel de huishoudens als de bedrijven hebben in 2014 geprofiteerd van de lagere inflatie als gevolg van de verlaging van de BTW op elektriciteit en de lagere prijzen voor verse producten. Daarbovenop kwam nog de forse daling van de olieprijs. De impact hiervan was bijzonder groot in België, omdat ons land sterk afhankelijk is van de olie-import, al werd die impact gedeeltelijk gecompenseerd door de depreciatie van de euro. Deze prijsdaling van de ruwe olie heeft een positief effect in termen van inkomsten voor de huishoudens en meer nog voor het bedrijfsleven. Voor het volledige jaar 2014 zou de inflatie nul zijn (+0,3 %), maar ze is onder het nulpunt gezakt vanaf het najaar. Hoewel het risico op een deflatiespiraal niet geheel kan worden uitgesloten, met als gevolg een zwakke vraag, moet toch worden opgemerkt dat de gezondheidsindex (met uitzondering van de olieprijs) opnieuw een positieve groei vertoont sinds het begin van 2015.

• Beperkte werkgelegenheidsgroei

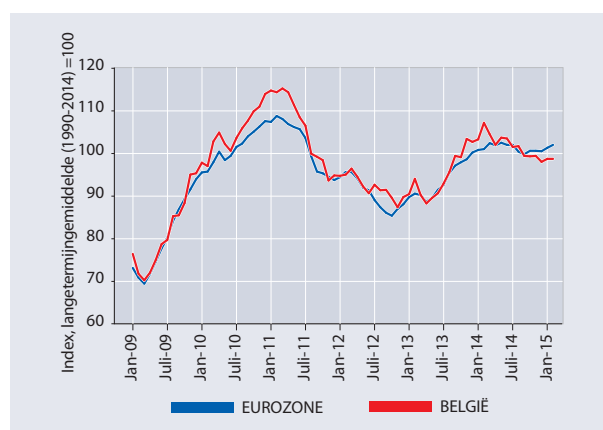
Het herstel van de situatie op de Belgische arbeidsmarkt, ingezet in de zomer van 2013, heeft zich doorgezet in 2014: het aantal banen steeg van kwartaal tot kwartaal. Maar door de zeer gematigde groei van de economische activiteit en doordat de gemiddelde arbeidstijd nog altijd bezig is met een inhaalbeweging, is het groeiritme dat al heel zwak was gedurende de eerste twee kwartalen van het jaar nog meer vertraagd in de tweede jaarhelft van 2014, tot op het punt dat er bijna sprake is van inertie. De interne tewerkstelling groeide op jaarbasis met 0,0 % in het derde kwartaal en met 0,1 % in het vierde kwartaal van 2014. Over heel 2014 is de tewerkstelling er met amper 0,3 % op vooruit gegaan, wat een toename met 15.650 eenheden vertegenwoordigt (tabel 2).

Door de sectorale veranderingen in de tewerkstelling in 2014 hebben de structurele evoluties die we al sinds een aantal jaren waarnemen, zich doorgezet: de huidige stij-

ging van de werkgelegenheid wordt uitsluitend gedragen door de dienstensector, en in hoofdzaak door de dynamiek binnen de activiteitstak van de «Gespecialiseerde wetenschappelijke en technische activiteiten en administratieve en ondersteunende activiteiten» en in mindere mate door de «Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening». We stellen evenwel vast dat de groei van de toegevoegde waarde in de eerste activiteitstak wat afgeremd wordt, wat de jobcreatie op korte termijn nog kan doen krimpen. In de «Financiële activiteiten en verzekeringen» wordt nog steeds netto banenverlies waargenomen.

We merken verder op dat de werkloosheidsgraad nog steeds rond een historisch hoogtepunt van 8,5 % schommelt en geen tekenen van verbetering vertoont (tabel 2).

GRAFIEK 4: Economische vertrouwensindex in de eurozone in België (seizoensgezuiverde gegevens)

Bron: Eurostat

• Weinig verbetering in 2015

Gelet op de huidige zwakte van de Belgische en Europese economische activiteit, de vele onzekerheden over de groeivoorzichten die bovendien regelmatig naar beneden toe herzien worden en het risico op een deflatiespiraal, blijven aannemers en consumenten voorzichtig met prognoses over het toekomstige verloop van hun situatie en van de economische activiteit in het algemeen. Er is dan ook sprake van een stabilisering en zelfs van een zwakke terugval van de economische vertrouwensindex (grafiek 4) die iets onder zijn langetermijngemiddelde blijft in de herfst 2014 en winter 2015. Ook ten opzichte van de ondernemingen uit de eurozone, blijft het vertrouwen van de Belgische ondernemingen en consumenten achter.

Dit resultaat sluit aan bij de conclusie van het Federaal Planbureau naar aanleiding van de prognoses van februari, nl. dat er geen groei van de economische activiteit moet worden verwacht in 2015. De economische groei zou stag-

neren op het niveau van 2014, hetzij 1 %, wat een forse herziening naar beneden is ten opzichte van de prognoses van september 2014 die nog een groei van 1,5 % voorspelden (tabel 2).

Deze gematigde groei past in de context van algemene zwakte van de economische bedrijvigheid in het eurogebied. Ook de binnenlandse vraag zal achterblijven door onder andere de verdere sanering van de overheidsfinanciën, met als gevolg een inkrimping van de overheidsuitgaven en bruto-investeringen in vaste activa. De investeringen van het bedrijfsleven zullen hun langzame herstel voortzetten, ongeacht de effecten die verband houden met specifieke transacties in 2014 (Federaal Planbureau, 2014). De bescheiden groei is ook toe te schrijven aan een stijging van de consumptieve bestedingen van de gezinnen. Die bestedingen zouden met 1,3 % toenemen in 2015, wat iets lager is dan hun groei op lange termijn (1,5 %). Dat is het gevolg van twee krachten die elkaar tegenwerken: de positieve effecten van een lage inflatie, een grotere aftrek voor professionele kosten van de PB en de dalende olieprijs zouden deels gecompenseerd worden door loonmatiging en het deflatoire klimaat in het algemeen. De bevragingen van de consumenten lijken te suggereren dat de huishoudens een voorzichtig consumptiegedrag aan de dag zullen leggen in de komende maanden. Ze zijn bijzonder bezorgd over de toekomst van hun inkomsten. Deze angst is hen ingegeven door de verschillende maatregelen die de nieuwe regering heeft getroffen of van plan is om te treffen wat betreft de lonen en de begroting en door de broze dynamiek van de arbeidsmarkt. Hun consumptiegedrag zal ook worden beïnvloed door de trage groei van de koop-

kracht en door de verwachtingen van dalende prijzen, die besparingen zou kunnen stimuleren. Het Federaal Planbureau voorziet evenwel voor het hele jaar een inflatie van 0,2 %, net als in 2014.

Tot slot worden er ook voor de netto uitvoer weinig veranderingen verwacht. Zowel aan uitvoer- als aan invoerzijde zou de groei op het niveau van vorig jaar blijven.

Ondanks de loonmatiging die als gevolg van de stagnerende groei en de bescheiden economische activiteit zal aanhouden in 2015, zijn bedrijven niet geneigd om op grote schaal personeel aan te werven. De interne tewerkstelling zou amper 20.000 extra banen opleveren in 2015 (+0,4 %) en dus lichtjes hoger uitvallen dan in 2014. Het aantal werknemers van de activiteitstak «Overheid en onderwijs» zal verder blijven afnemen overeenkomstig het regeerakkoord aangaande het niet vervangen van uittredende personeelsleden bij overheidsinstanties. We merken ook op dat de groei van de verbintenissen verbonden aan de dienstencheques geleidelijk afneemt. Gelet op de zwakke groei van de tewerkstelling en de sterkere groei van de actieve bevolking (onder andere onder impuls van het verdwijnen van het statuut van oudere werkloze die vrijgesteld is van het zoeken naar werk en van de heropname van deze groep in de cijfers van de actieve bevolking) zal het werkloosheidscijfer nog licht toenemen in 2015 tot 8,6 %, t.o.v. 7 % in 2008.

Ten slotte stellen we vast dat de alom besproken en nog onzekere gevolgen van de indexsprong die begin dit jaar werd bekrachtigd, pas geleidelijk en met een zekere vertraging voelbaar zullen zijn, waarschijnlijk pas vanaf 2016.

2. De Brusselse conjunctuur

2.1 Economische activiteit

A. De meest recente gegevens van de regionale rekeningen

TABEL 3: Evolutie van de toegevoegde waarde in volume in de voornaamste bedrijfstakken in 2013

Bedrijfstakken (NACE-BEL 2008)	Weging in de totale toegevoegde waarde (in %)	Groei 2012-2013 (in %)	Bijdrage tot de groei (in pp)	Bijdrage tot het verschil t.o.v. België (in pp)	Waarvan structuur (in pp)	Waarvan doelmatigheid (in pp)
<i>Landbouw, bosbouw en visserij, winning van delfstoffen (A, B)</i>	0,0	16,1	0,0	-0,01	-0,01	0,00
<i>Industrie (C)</i>	3,3	-2,3	-0,1	-0,06	0,01	-0,07
<i>Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom, gekoelde lucht en water, afval- en afvalwaterbeheer en sanering (D, E)</i>	3,1	-5,0	-0,2	-0,08	-0,02	-0,06
<i>Bouwnijverheid (F)</i>	2,9	0,8	0,0	0,10	0,04	0,06
<i>Groot- en detailhandel (G)</i>	9,9	-0,5	-0,1	-0,08	-0,01	-0,08
<i>Vervoer en opslag (H)</i>	4,8	-1,9	-0,1	0,11	0,02	0,09
<i>Verschaffen van accommodatie en maaltijden (I)</i>	2,0	0,0	0,0	0,00	0,00	0,00
<i>Informatie en communicatie (J)</i>	7,6	0,6	0,0	0,03	0,02	0,01
<i>Financiële activiteiten en verzekeringen (K)</i>	17,8	-3,0	-0,6	-0,51	-0,10	-0,41
<i>Exploitatie van en handel in onroerend goed (L)</i>	6,1	-1,5	-0,1	-0,11	0,00	-0,11
<i>Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten, administratieve en ondersteunende diensten (M, N)</i>	13,7	6,3	0,8	0,48	0,01	0,47
<i>Openbaar bestuur (O)</i>	13,7	2,4	0,3	0,16	0,12	0,03
<i>Onderwijs (P)</i>	6,0	2,1	0,1	-0,01	-0,02	0,01
<i>Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening (Q)</i>	5,7	1,0	0,1	-0,01	-0,02	0,01
<i>Andere dienstverlenende activiteiten (R,S,T)</i>	3,5	1,7	0,1	0,04	0,03	0,00
Totaal ⁽¹⁾	100,0	0,4	0,4	0,02	0,07	-0,04

pp: procentpunt

⁽¹⁾ Door de berekeningswijze voor de toegevoegde waarde in volume zijn de hier vermelde totaalbedragen louter indicatief en kunnen deze licht verschillen van de cijfers van de gewestelijke boekhouding.

Bron: INR, berekeningen BISA

Het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) publiceerde op 16 februari 2015 de cijfers van de regionale rekeningen van 2013 en de herziening van de gegevens van de voorgaande jaren.

• Herziening van 2012

Uit de analyse van de herziene cijfers voor 2012 is gebleken dat het groeipercentage van de toegevoegde waarde in volume³ sterk is

gedaald voor Brussel. Dat bedroeg uiteindelijk -2,0 % in plaats van de aangekondigde -0,3 % (op basis van de voorlopige cijfers van het INR, besproken in de Barometer van april 2014). In Vlaanderen werden de cijfers naar boven toe herzien, namelijk van -0,1 % naar 0,8 %. Dat gebeurde ook in Wallonië, zij het in mindere mate, waar -0,5 % werd opgetrokken naar -0,2 %. Op nationaal niveau wordt dit vertaald in een positieve herziening van de geschatte volumegroei van -0,2 % naar 0,0 %.

³ Zie glossarium.

Deze omvangrijke herzieningen herinneren eraan dat de voorgestelde cijfers voor het jaar t-2⁴ voorlopige cijfers blijven en dat hun interpretatie met een zekere voorzichtigheid moet worden benaderd, hoewel ze in het algemeen correct is op het niveau van de sectorale kenmerken. In dit geval wordt de gebruikelijke herziening van tijdelijke naar definitieve cijfers evenwel gecombineerd met methodologische veranderingen. Deze impliceren een herziening van cijferreeksen over verschillende jaren en toewijzingen aan nieuwe takken. Het is daarom moeilijk om de soms grote verschillen op het niveau van de activiteitstakken toe te wijzen aan één enkele oorzaak zonder al te veel in technische details te vervallen. Met deze opmerkingen voor ogen, merken we dat, met name in Brussel, de takken «Gespecialiseerde en ondersteunende activiteiten» (herziene bijdrage aan de groei⁵ -1,7 pp⁶), «Energie» (-0,9 pp) en in mindere mate «Transport en opslag» (-0,3 pp) de grootste negatieve impact opvangen. De positieve herzieningen, met name in de activiteitstak «Financiële activiteiten en verzekeringen» (+0,9 pp), compenseren voor een deel de negatieve herzieningen, zodat de totale correctie van de volumegroei uitkomt op -1,7 pp.

• De voorlopige gegevens van 2013

In 2013 vertaalde de evolutie van de economische activiteit in het Brussels Gewest zich in een zwakke maar positieve groei van de totale toegevoegde waarde naar volume met 0,5 %. Dit cijfer ligt nauwelijks boven het niveau van de ramingen op nationaal vlak (+0,4 %), maar toch een pak hoger dan de cijfers van 2012 (-2 %). Deze stijging is in overeenstemming met het herstel van de synthetische conjunctuurindicator⁷ van het BISA, die een opwaartse trend vertoont in de tweede helft van 2013 (grafiek 6).

Tabel 3 geeft de evolutie weer van de toegevoegde waarde in volume per activiteitstak tussen 2012 en 2013. De tabel geeft onder andere ook de bijdrage weer van de verschillende takken aan de variatie van de totale bruto toegevoegde waarde naar volume. Uit de tabel kunnen we ook afleiden dat in 2013 twee takken in het bijzonder de grootste bijdragen leverden. Deze activiteitstakken zijn logischerwijze ook de belangrijkste takken in termen van aandeel in de totale toegevoegde waarde. Enerzijds zijn er de «Financiële activiteiten en verzekeringen», die met een aandeel van -0,6 pp negatief bijdragen aan de evolutie van de toegevoegde waarde in het Brussels Gewest. Anderzijds dragen de «Gespecialiseerde en ondersteunende activiteiten» positief bij aan deze evolutie, met een bijdrage van 0,8 pp. Beide activiteitstakken zijn dienstverlenende sectoren, die evenwel vrij verschillende diensten leveren. De «Financiële activiteiten en verzekeringen» en de «Gespecialiseerde en ondersteunende activiteiten» zijn immers niet gevoelig voor dezelfde economische factoren. De laatstgenoemde

activiteitstak heeft bovendien een sterke terugval gekend in 2012, wat een mogelijke heropleving impliceert naar betere prestaties in 2013. Deze evoluties per activiteitstak worden meer in detail uitgewerkt in het volgende deel.

De impact van de overige takken is minder uitgesproken. Hoewel de toegevoegde waarde van de activiteitstak «Energie» met niet minder dan 5 % achteruit gaat, wordt deze negatieve bijdrage, die uiteindelijk op -0,2 pp uitkomt, getemperd door het relatief lage belang van deze sector in de totale regionale economische activiteit.

Het verschil in groei van de toegevoegde waarde in volume tussen het Brussels Gewest en België is relatief klein, namelijk minder dan 0,1 pp (zie tabel 3). Via de shift-share⁸-methode kan dit groeiverschil nader worden onderzocht en toegeschreven ofwel aan een structureel verschil tussen de activiteiten (structureffect) ofwel aan een verschil in de prestaties van de sectoren met een constante activiteitenstructuur (doeltreffendheidseffect). Uit de resultaten van deze analyse blijkt dat het lichte groeiverschil in het voordeel van het Gewest het gevolg is van een positief structureffect (0,07 pp), dat slechts gedeeltelijk wordt gecompenseerd door een negatief doeltreffendheidseffect (-0,04 pp).

Een meer gedetailleerde analyse leert ons dat het structureffect vooral toe te schrijven is aan de activiteitstakken «Overheid» en «Financiële activiteiten en verzekeringen». De activiteiten in de sector «Overheid» zijn toegenomen in 2013, zowel in Brussel als nationaal. De sterke vertegenwoordiging van deze tak in de regionale economie heeft positief bijgedragen aan het verschil ten opzichte van België, nl. 0,12 pp. Anderzijds maakt deze sterkere vertegenwoordiging de Brusselse economische activiteit ook gevoeliger voor het strenge begrotingsbeleid. De negatieve impact van het structureffect zou dan ook vanaf 2015 zichtbaar kunnen zijn. Anderzijds is de activiteit in de financiële sector algemeen gedaald in België, wat een grotere impact heeft gehad op het Brussels Gewest doordat deze tak een groter gewicht heeft in het regionale totaal. Het effect is dan ook negatief voor deze activiteitstak (-0,1 pp). Voor de overige activiteitstakken zijn de structureffecten verwaarloosbaar.

Het doeltreffendheidseffect blijkt negatief in 2013, wat vooral te wijten is aan de minder goede relatieve prestaties van de Brusselse sectoren vastgoed, financiën en verzekeringen ten opzichte van het nationale niveau. Zij hebben immers negatief bijgedragen aan het groeiverschil. Dit geldt vooral voor de Brusselse financiële sector, die een bijdrage van -0,41 pp levert aan het totale doeltreffendheidseffect. De sector van de gespecialiseerde en ondersteunende activiteiten heeft dan weer met 0,47 pp positief bijgedragen aan het groeiverschil. Dit type dienstverlening aan bedrijven vertoonde in 2013 dus een grotere dynamiek op gewestelijk niveau dan op nationaal niveau.

⁴ Ten opzichte van het publicatiejaar van de cijfers van de regionale rekeningen.

^{5, 6, 7, 8} Zie glossarium.

We kunnen besluiten dat de activiteitenstructuur van het Brussels Gewest licht in het voordeel van het Gewest heeft gespeeld ondanks de minder goede prestaties van de financiële sector en de vastgoedsector. Het naast elkaar bestaan van sectoren met een vrij lage maar stabiele gemiddelde dynamiek, zoals het openbaar bestuur of de gezondheidszorg en de maatschappelijke dienstverlening, en sectoren met een hoger groeipotentieel maar die conjunctuurgevoeliger zijn, zoals de financiële diensten, zorgt dus voor een evenwicht in het totale resultaat van de economische activiteit in Brussel.

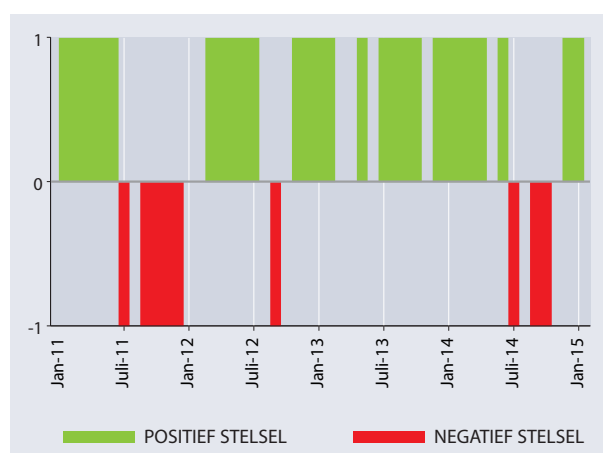
B. Analyse van de recente conjunctuur

We maken gebruik van de conjuncturommekeerindicator⁹ (grafiek 5) en de synthetische conjunctuurindicator (grafiek 6) om de conjunctuurcyclus van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te beschrijven. De synthetische conjunctuurindicator verschaft algemene informatie over de conjunctuurschommelingen, terwijl de conjuncturommekeerindicator tot doel heeft om de keerpunten in de cyclus van de economische activiteit op te sporen van zodra zij zich voordoen. Op basis van beide trajecten kunnen we de volgende conjunctuurkenmerken voor het Gewest onderscheiden.

Zoals de cijfers van de hierboven beschreven gewestelijke boekhouding aangeven, vormt 2012 een vrij duidelijk dieptepunt in de gewestelijke economische ontwikkelingen. De verzwakking die in de tweede jaarhalf van 2011 begon en die gekenmerkt werd door een negatieve conjuncturomkering in juli, bereikte een piek eind 2012. Begin 2013 kwam de conjunctuurcyclus in een positieve fase, met een heropleving gedurende 2013, die lijkt bevestigd te worden door de voorlopige economische groeicijfers van de gewestelijke boekhouding, die lichtjes positief uitkomen. Deze positieve cyclusfase lijkt aan te houden tot maart 2014. Vanaf het tweede kwartaal van 2014 wordt de conjunctuur onzekerder, wat bevestigd wordt door de stagnering van het BBP op nationaal niveau tussen april en juli. De vorige conjunctuurbarometer (oktober 2014) identificeerde een negatieve conjunctuurfase voor het Gewest in juli 2014. Deze negatieve tendens is bevestigd en volgens de conjuncturommekeerindicator hield deze aan gedurende het grootste deel van de tweede jaarhalf van 2014. Ook de evolutie van de synthetische conjunctuurindicator bevestigt dit, met een forsere daling in de tweede jaarhalf van 2014.

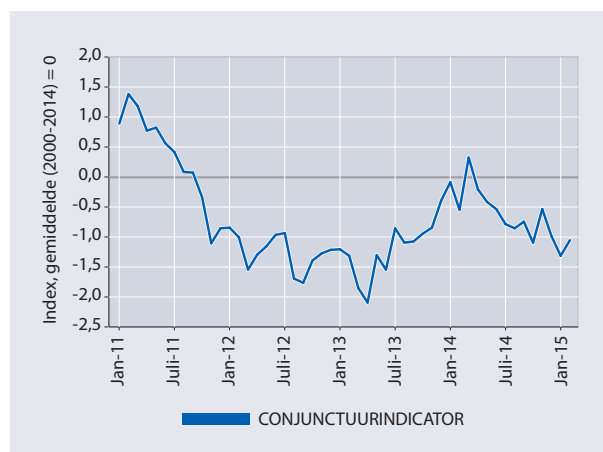
Na deze algemeen negatieve situatie in de tweede jaarhalf van 2014 lijkt de analyse van de laatste maanden (tot februari 2015) te suggereren dat de conjunctuur opnieuw in gunstige zin evolueert. De conjuncturommekeerindicator

GRAFIEK 5: **Conjuncturommekeerindicator**

Bron: BISA

GRAFIEK 6: **Synthetische conjunctuurindicator**

Bron: BISA

keert terug naar een positief regime in december 2014 en januari 2015 en wordt opnieuw neutraal in februari. Deze tendens wordt ook, maar in mindere mate, gevolgd door de synthetische indicator, wat betekent dat deze omkering zeer gematigd is en niet mag worden beschouwd als een werkelijke hervatting van de positieve dynamiek. De positieve signalen in de nationale en internationale conjuncturele context op het einde van 2014, zijn in lijn met de indicatoren van het BISA.

De vooruitzichten voor 2015 zijn gebaseerd op de zwakke dynamiek van deze opflakking. Hetzelfde geldt voor de erg onzekere vooruitzichten voor het lopende jaar wat betreft het internationale economische klimaat, die zich op nationaal niveau vertalen in erg bescheiden groeiprognoses. Verwacht wordt dat er een periode van stagnering of althans van lage cyclische schommelingen zonder sig-

⁹ Zie glossarium.

nificante richting optreedt. Onze analyse per activiteitstak verduidelijkt deze vooruitzichten en verklaart de oorzaken en de verwachte effecten op de Brusselse economische activiteit op korte termijn.

C. Analyse per bedrijfstak

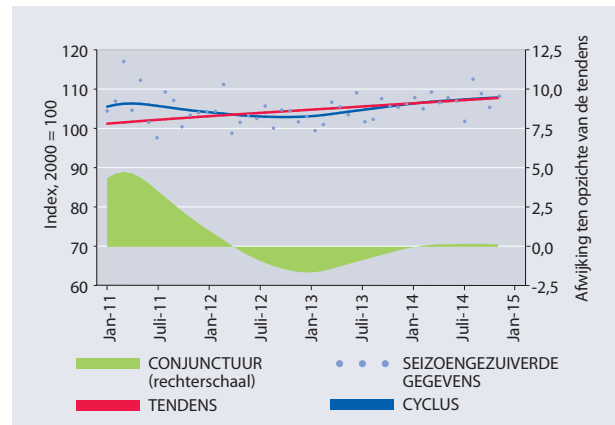
De instrumenten voor de analyse van de conjunctuur die in dit hoofdstuk worden gebruikt, maken het mogelijk om de impact te meten van de lange stagnatieperiode die het Gewest, België en de eurozone hebben doorgemaakt in de laatste jaren. De lange duur van eerder negatieve conjunctuurcycli begint immers te wegen op de langetermijnprognoses. Voor sommige activiteitstakken worden die prognoses aanzienlijk verlaagd op basis van de gebruikte econometrische schattingsmethoden. Aangezien de historische basisgegevens niet veranderen, zien sommige grafieken die de evolutie van de conjunctuurcyclus weergeven er ietwat anders uit voor het verleden. Dit statistische fenomeen weerspiegelt het verlies van economisch potentieel als gevolg van een langdurige zwakke groei, via de impact op de investeringen en de arbeidsmarkt. Vanuit economisch oogpunt is het niet redelijk om een constante trendmatige groei van de productie en de toegevoegde waarde te verwachten na een langdurige periode van lage investeringen en een stagnerende arbeidsmarkt, omdat de economische draagkracht voor productie is afgebrokkeld. De progressieve herziening van de tendensen is dus gerechtvaardigd, met alle gevolgen van dien voor de vooruitzichten die voortvloeien uit de hieronder voorgestelde conjunctuuranalyses.

• Industriële productie en rechtstreeks verbonden diensten

Industrie

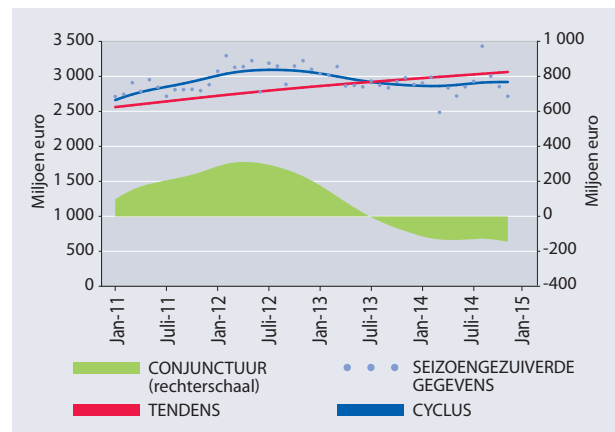
De stilstand van de nationale industriële productie is een langetermijntendens geworden. De nationale index voor industriële productie volgens de PRODCOM-enquête (grafiek 7) vertoont een vlakke tendens en een afwezigheid van enige significante cyclus voor 2014. De opgemeten waarden zijn identiek aan die van 2011. Nadat de industriële productie in 2013 de lichte terugval van 2012 heeft ingehaald, vertoont de totale productie in volume geen dynamiek in 2014. Deze algemene perceptie verbergt evenwel verschillen tussen de verschillende takken. Opnieuw is het de productie van consumptiegoederen die het geheel goedmaakt, met een groei ritme van 7,5 % op jaarbasis over de laatste maanden van 2014. In 2014 stagneerde de productie van intermediaire goederen op het niveau van 2011, terwijl de investeringsgoederen op jaarbasis achteruitgingen om uiteindelijk op een verlies van 6% uit te komen ten opzichte van december van het voorgaande jaar.

GRAFIEK 7: **Conjuncturele evolutie van de nationale index van de industriële productie (2000=100)**

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, berekeningen BISA

GRAFIEK 8: **Conjuncturele evolutie van de omzet, Industrie, BHG**

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, berekeningen BISA

De omzet die de Brusselse industrie genereert volgens de btw-statistieken (grafiek 8) bevestigt deze waarneming en duidt hier ook op een stagnatie in 2014 en een verlenging van de negatieve conjunctuurfase, waardoor de langetermijntendensen opnieuw naar beneden toe moeten worden herzien. Dit statistisch gegeven wordt ook economisch bevestigd door de daling van de potentiële groei als gevolg van een lange periode van economische stilstand zonder investeringen, zoals in de vorige hoofdstukken reeds werd aangehaald. De laatste twee definitieve cijfers die beschikbaar zijn voor het BHG, voor de maanden oktober en november, laten een verontrustende negatieve trend zien, maar die dient te worden bevestigd.

In termen van trends per grote industriële tak komen de vaststellingen voor de binnenlandse productie ook duidelijk naar voren in de gewestelijke omzet per tak. De gemid-

delde omzet op jaarbasis voor de drie beschikbare laatste maanden – van september tot november 2014 – vertoont inderdaad een significante groei met ongeveer 20 % voor de consumptiegoederen, een stagnering op één jaar voor de intermediaire goederen en een significante achteruitgang met 19 % voor de investeringsgoederen. De logica van de algemene economische situatie die in het eerste hoofdstuk werd beschreven, blijkt dus te kloppen. Het is normaal dat we in een context van zwakke economische groei, met elementen die finale uitgaven op korte termijn begunstigen, een aanhoudende groei in consumptiegoederen waarnemen, terwijl de stilstand van de intermediaire goederen de huidige macro-economische stagnatie weerspiegelt, die wordt versterkt door het zwakke investeringsklimaat dat een negatieve impact heeft op de vraag, en dus op de productie van investeringsgoederen.

De algemene macro-economische vooruitzichten lijken dit scenario te bestendigen. Toch zou er op korte termijn een lichte heropleving zijn die vooral de vraag naar consumptiegoederen zou aantrekken.

Bouwsector

De conjunctuursituatie binnen de bouwnijverheid heeft in 2014 de trend voorgezet die in onze vorige conjunctuurbarometer werd beschreven, namelijk een positieve eerste jaarhelft gevolgd door een daling van de omzet tot op de langetermijntrend (grafiek 9). De omvang van deze terugval blijkt echter groter dan wat in oktober laatstleden werd geraamd; de conjunctuursituatie leek op het einde van het jaar een negatieve fase in te gaan.

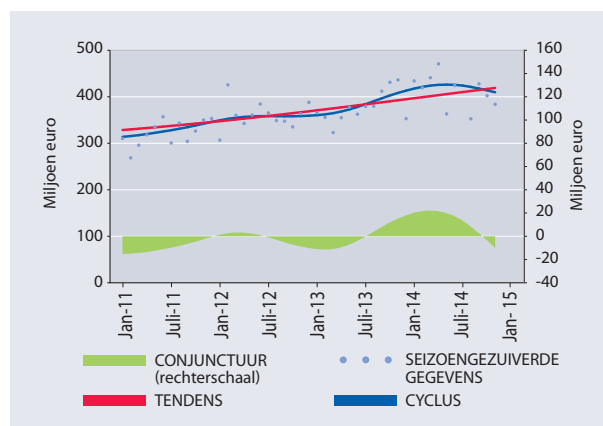
De resultaten van de enquêtes met betrekking tot de beoordeling van het orderbestand (grafiek 10) hebben een optimismepeik gekend in het midden van het tweede semester van het jaar, maar zijn nadien weer sterk gedaald. De verwachtingen van de ondernemers bereiken een erg laag niveau in 2015 en lijken uit te gaan van een inkrimping van de activiteiten in de komende zes maanden.

Transport en opslag

De evolutie van deze sector, die nauw verbonden is met de productieactiviteit en dus conjunctuurgevoelig is, volgde hetzelfde traject als dat van de industrie tijdens het tweede deel van 2014.

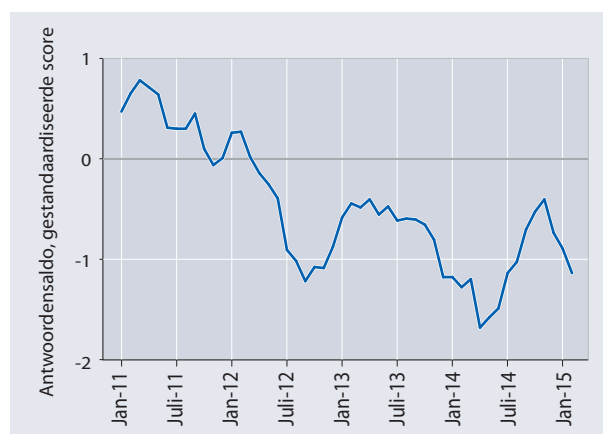
De activiteit binnen deze tak bleef immers gedurende de hele periode in de negatieve cijfers, met de laatste maanden als dieptepunten (grafiek 11). Die evolutie ligt in de lijn van de conjunctuursituatie buiten Brussel. Als het internationale herstel dat waargenomen werd door onze globale indicatoren in het begin van 2015 wordt bevestigd, zou de omzet in deze sector geleidelijk dichterbij het gemiddelde op lange termijn komen, zonder dit evenwel te bereiken in 2015. Het lijkt waarschijnlijk dat de trend neerwaarts

GRAFIEK 9: **Conjuncturele evolutie van de omzet, Bouw, BHG**

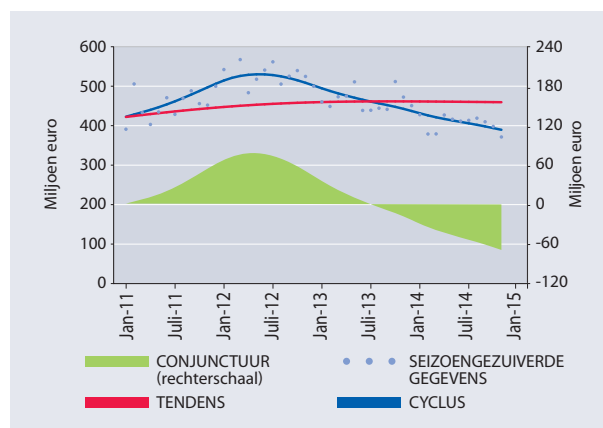
Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, berekeningen BISA

GRAFIEK 10: **Evaluatie van de orderboekjes in de bouw in België, enquêteresultaten¹⁰**

Bron: NBB, berekeningen BISA

GRAFIEK 11: **Conjuncturele evolutie van de omzet, Vervoer en opslag, BHG**

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, berekeningen BISA

¹⁰ Antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdend gemiddelde

wordt herzien bij de volgende publicatie van de Barometer, naar aanleiding van de huidige negatieve conjunctuursituatie, die medio 2012 begon en naar verwachting een aantal kwartalen zal duren. De huidige schattingen van deze tendens brengen een trendafname vanaf het einde van 2013, die merkbaar wordt aan het einde van de observatieperiode met een groei op jaarbasis van ongeveer -1 % voor de laatste twee maanden. De lange conjuncturele zwakte van deze tak zou ook een structureel en dus definitief karakter kunnen aannemen op middellange termijn. We kunnen dit gegeven in verband brengen met het gebrek aan perspectief dat gerelateerd is aan de uitbreiding van het stedelijk weefsel in en rond het Gewest, onder andere als gevolg van de verhoogde huisvestingsbehoeften, waardoor activiteiten die grote landoppervlakken vereisen naar de perifere zones worden weggeduwd.

Groothandel

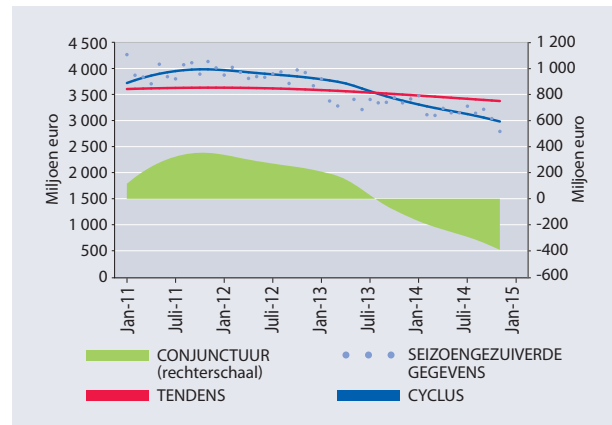
Net zoals binnen de sector «Transport en opslag» hangt de evolutie van de «Groothandel» (grafiek 12) sterk samen met de conjunctuurevoluties van de productie. Het is met andere woorden logisch dat het omzetcijfer binnen deze tak in dezelfde lijn als de 'Industrie' evolueerde. De langetermijntrend van deze tak is evenwel al fors dalende. Dat wordt onder andere verklaard door het gebrek aan ontwikkelingspotentieel in het Gewest, omdat er onvoldoende ruimte is en het aan strategie ontbreekt bij een locatie in het stadscentrum.

De vraagvooruitzichten in de activiteitstak «Handel» (grafiek 13) bereikten een hoogtepunt in de beoordelingen van de ondernemers begin 2014, maar zijn sindsdien fors gedaald. Sinds 2014 liggen ze onder het gemiddelde op lange termijn en hebben ze volgens de recentste waarden hun laagste peil van begin 2013 bereikt. Uit die neerwaartse trend, die wordt versterkt door een macro-economisch klimaat dat in 2015 onder de verwachtingen blijft, valt nergens op te maken dat de activiteit binnen de «Groot-handel» de komende maanden weer met de groei zal aanknopen. Het wordt al zeker wachten tot medio 2015 voor de activiteit weer opbloeit.

• Geavanceerde productiediensten

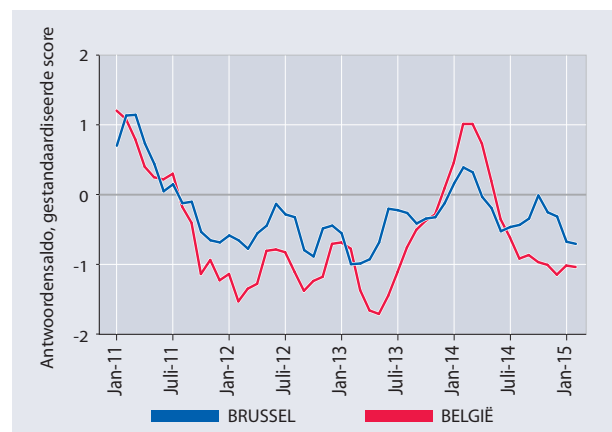
Zoals beschreven in de Barometer van april 2014 vertegenwoordigt de sector van de geavanceerde productiediensten¹¹ een belangrijk deel van de Brusselse toegevoegde waarde (45 % in 2013 tegenover 30 % in Vlaanderen en 27 % in Wallonië), omwille van de administratieve en politieke specialisatie in de hoofdstad. De gewestelijke economische activiteit is dus iets sterker uitgesproken door de ontwikkelingen binnen die activiteitstak.

GRAFIEK 12: **Conjuncturele evolutie van de omzet, Groothandel, BHG**

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, berekeningen BISA

GRAFIEK 13: **Vooruitzichten inzake de vraag op drie maanden in de handel, enquêteresultaten¹²**

Bron: NBB, berekeningen BISA

Omdat ze minder afhankelijk zijn van de industriële productie, zijn de dienstgerelateerde activiteitstakken minder conjunctuurgevoelig. Echter, in geval van een heel negatieve conjunctuursituatie, denken we maar aan de crisis van 2009, of in tijden van langdurige conjuncturele malaise, zoals dat het geval is sinds half 2011, zijn de negatieve gevolgen van het conjunctuurklimaat ook te voelen binnen die sectoren.

Zo vertoont de bestudeerde activiteit in Brussel voor deze activiteitstakken in het beste geval een stilstand in 2014. De vooruitzichten voor 2015 zijn amper beter.

¹¹ Raadpleeg het glossarium voor de definitie van «geavanceerde productiediensten»

¹² Antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdend gemiddelde

Informatie en communicatie

Deze activiteitstak omvat de activiteiten verbonden aan de Informatie- en Communicatietechnologieën. De omzet van deze tak (grafiek 14) zet zijn negatieve koers, die in september 2013 begon, verder. Het conjunctuurniveau is sindsdien nog verder onder het nulpunt gedaald en deze neerwaartse trend wordt nogmaals bevestigd door de laatste cijfers die dateren van november 2014. Terwijl de conjunctuurschommelingen in de sector doorgaans gering zijn, mogen we er toch van uitgaan dat het gebrek aan investeringen in het productieproces op het niveau van de Europese economie dat sinds het einde van de acute crisisfase in 2010 merkbaar is, langdurig zal wegen op deze dienstenactiviteit die sterk verbonden is aan de verspreiding van technologische innovatie. De geleverde diensten zijn immers grotendeels gerelateerd aan de modernisering van het productieproces van industriële bedrijven of dienstverleners en houden doorgaans verband met de begrippen als gedecentraliseerd netwerk, automatisering, robotica en autonome digitale informatieverwerking. In die zin zal het wereldwijde economische herstel waarvan sprake in het eerste halfjaar 2015 niet per se leiden tot meer inkomsten voor deze tak, omdat die slechts in zeer beperkte mate te maken heeft met productieve investeringen. We gaan eerder uit van een stagnering van de omzet in deze activiteitstak tot medio 2015.

Andere niet-financiële diensten aan ondernemingen

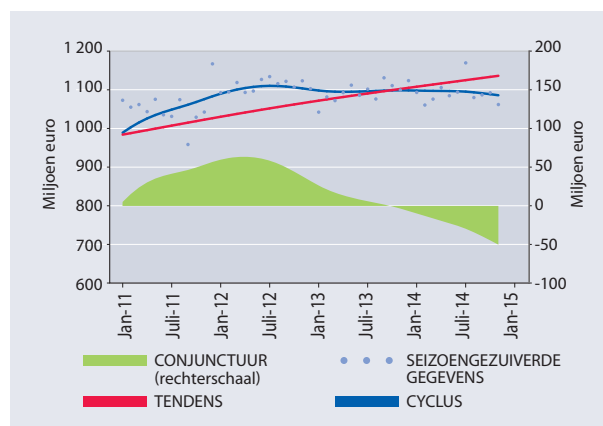
Deze sector groepeert de «Administratieve en ondersteunende activiteiten». Gezien de status van Brussel als administratief en politiek centrum is het normaal dat deze activiteitstak in termen van aandeel van de toegevoegde waarde een van de belangrijkste is van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (13,7 % in 2013¹³).

Deze activiteitstak is algemeen gesproken weinig cyclisch, met omzetcijfers die voortdurend schommelen rond de langetermijntrend (grafiek 15).

De voorzichtige heropleving waarvan sprake in de vorige editie van de Barometer werd al snel ontkracht door de feiten: de totale omzet blijft uiteindelijk onder de langetermijntrend over heel de periode sinds de publicatie. Gelet op de diversiteit van de activiteiten binnen deze sector is het moeilijk om een significante oorzaak aan te duiden, temeer omdat in dit geval de conjunctuurschommelingen erg beperkt blijven. De negatieve omslag van de perceptie van het economische klimaat in juli jongstleden is ook terug te vinden in de indicator voor de activiteitsperspectieven van de diensten aan ondernemingen die werden afgeleid uit de conjunctuurenquêtes (grafiek 16).

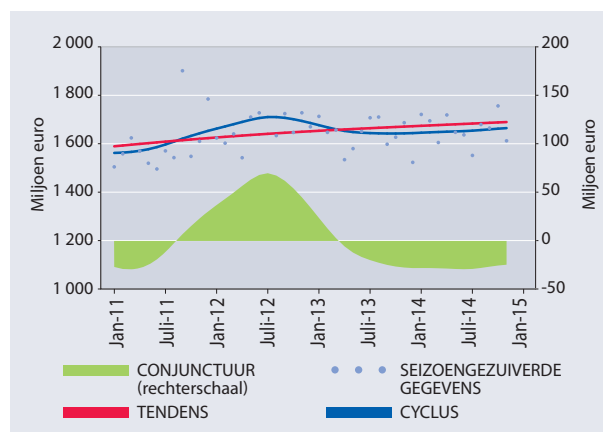
De meest recente resultaten van deze enquête geven blijk van minder pessimisme, wat zou kunnen betekenen dat

GRAFIEK 14: Conjuncturele evolutie van de omzet, Informatie en communicatie, BHG

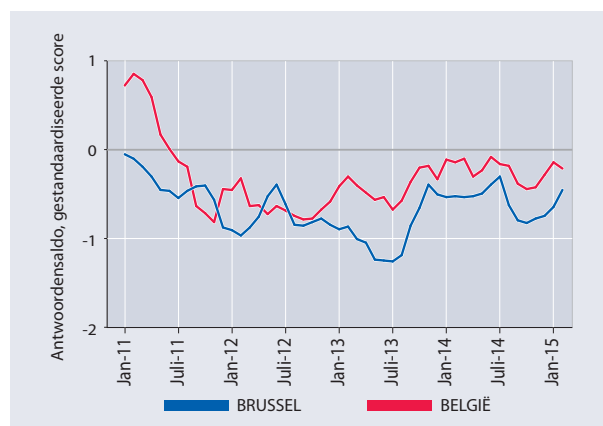
Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, berekeningen BISA

GRAFIEK 15: Conjuncturele evolutie van de omzet, Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten en administratieve en ondersteunende diensten, BHG

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, berekeningen BISA

GRAFIEK 16: Activiteitsvooruitzichten bij de diensten aan de ondernemingen, enquêteresultaten¹⁴

Bron: NBB, berekeningen BISA

¹³ Meest recente gegevens beschikbaar bij de opmaak van deze Barometer.

¹⁴ Antwoordensaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdend gemiddelde

de omzet terug aantrekt. De waarneming, gekoppeld aan de verwachte macro-economische situatie, lijkt een scenario van bescheiden dynamiek te valideren, met een trendgroei voor het lopende jaar.

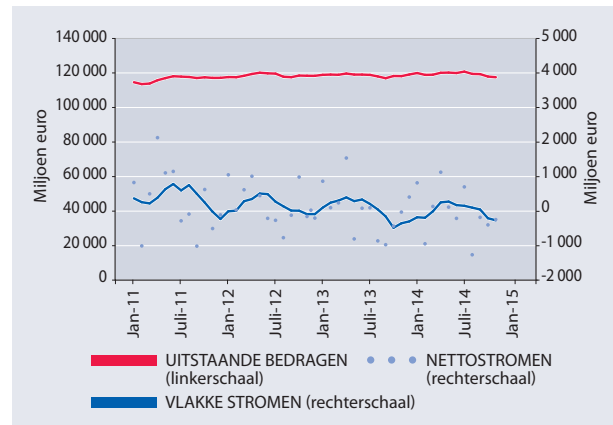
Financiële diensten

Wat de financiële diensten betreft is Brussel een bijzonder geval binnen België. De concentratie van dat soort activiteiten is er niet enkel hoger, ze is ook van een andere aard. De aanwezigheid van centrale of regionale zetels van grote bedrijven leidt tot een sterkere activiteit van wholesale- en investeringsbanken, die sterk verschilt van de handels- en detailactiviteit op de rest van het grondgebied.

Deze sector valt dan ook moeilijker kwantitatief te vatten omdat dit soort diensten globaal genomen niet is onderworpen aan de btw. De activiteiten van deze sector komen evenmin aan bod in de conjunctuurenquêtes van de NBB. We hebben dus moeten teruggrijpen naar alternatieve indicatoren om de bemiddelingsmarge te beoordelen, een van de bepalende determinanten voor de toegevoegde waarde van deze sector. Die marge schommelt volgens het volume van uitstaande kredieten¹⁵ (grafiek 17), van het renteververschil tussen leningen op middellange of lange termijn (hier vertegenwoordigd door de rente op de staatsleningen op 10 jaar) en van de interbancaire financiering op korte termijn (Euribor op 3 maanden) (grafiek 18). Ook het niveau van de rentevoeten voor obligaties is een belangrijke indicator om het operationele klimaat voor verzekeringsbedrijven (en in het bijzonder voor levensverzekeringen) te beoordelen.

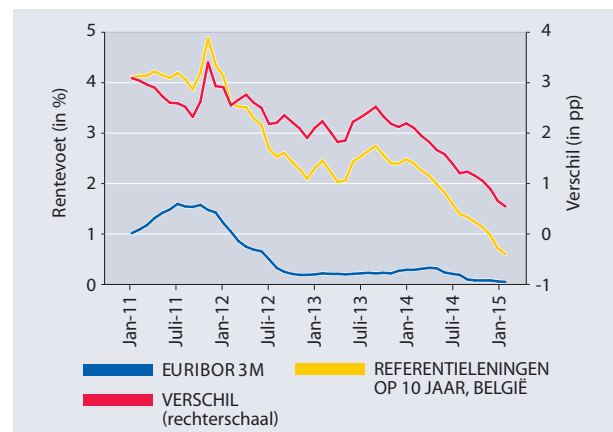
Op basis hiervan mogen we het klimaat voor financiële activiteiten globaal zwak noemen. Als gevolg van de extreem lage rente, in combinatie met lage inflatieverwachtingen, is de intermediatiemarge verdwenen en is onze indicator van 2,5 % in september 2013 gedaald naar 0,6 % in februari 2015. In deze context van kleine marges kunnen financiële instellingen enkel hun resultaten handhaven door de uitgeleende bedragen te verhogen en bijgevolg ook hun balanstotaal. Maar door de lage kredietvraag vanwege de ondernemingen in een klimaat van economische stilstand en de aanzienlijke schuld van de financiële instellingen die hierdoor beperkt worden in hun kansen om effectief een grotere balans te handhaven, is een dergelijk compensatiemechanisme ronduit onmogelijk. Er is inderdaad een trendmatige daling van de netto kredietstromen sinds 2011 en begin 2015 een conjuncturele dip die deze stromen in de negatieve cijfers duwt met als gevolg een inkrimping van de kredietportefeuille van de banken. De huidige prognoses stellen bovendien dat dit klimaat zal blijven aanhouden (slap monetair beleid, economische stilstand, lage inflatie, enz.) met de gekende gevolgen voor deze tak. De ren-

GRAFIEK 17: **Uitstaande bedragen en effectieve kredietstromen in België**

Bron: NBB, berekeningen BISA

GRAFIEK 18: **Referentierentevoet voor de bankbemiddelingsmarge**

Bron: NBB, berekeningen BISA

dabiliteit van het bank- en verzekeringswezen, waarbij laatstgenoemde te kampen heeft met zeer lage rentevoeten waardoor de gewaarborgde dekkingsgraad van de polishouders problematisch wordt, komt dus onder druk te staan in 2015, met als gevolg lage marges en kostenbeperkende maatregelen die de werkgelegenheid en de toegevoegde waarde in Brussel bedreigen.

• Diensten aan personen

De diensten waar het hier over gaat zijn doorgaans weinig conjunctuurgevoelig, net zoals de geavanceerde productiediensten voor ondernemingen. De redenen daarvoor lopen wel uiteen. In dit geval hangt de activiteit hoofdzakelijk af van het consumptiegedrag van de gezin-

¹⁵ Zie glossarium.

nen en niet van dat van de bedrijven. Omdat gezinnen de neiging hebben om hun consumptiepatroon af te vlakken, zijn de conjunctuurevoluties van deze activiteiten doorgaans minder uitgesproken.

Kleinhandel

De conjunctuurindicator van de activiteitstak «Kleinhandel» (grafiek 19) werd negatief in mei 2014 en heeft sindsdien deze neerwaartse trend blijven volgen om op het laagste niveau sinds maart 2010 uit te komen. De opkomst van een negatievere perceptie van de economische situatie in de loop van 2014, die ook tot uiting kwam in de resultaten van de enquêtes bij de gezinnen met betrekking tot o.a. de economische situatie van België en hun eigen financiële situatie, heeft zeker gewogen op de aankopen binnen deze tak.

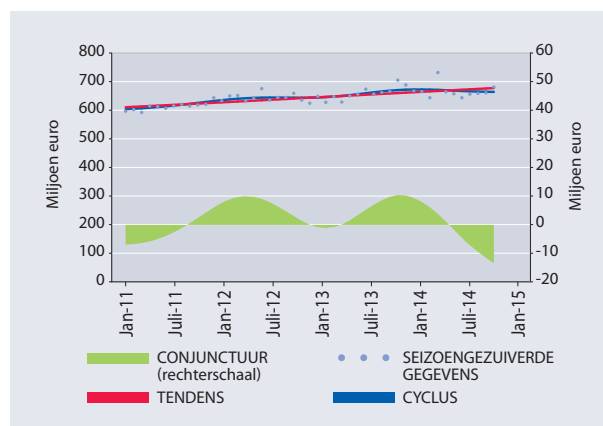
Uitgaande van een prospectieve visie, zou deze tendens eerder gematigd zijn, maar op korte termijn versterkt worden door positieve elementen. Zo zouden de sombere vooruitzichten wat betreft het besteedbare inkomen van de Brusselse huishoudens en de verwachte lage tewerkstellingsgraad een grote en duurzame ommekeer in het vertrouwen in de weg staan en wegen op de omzetgroei op middellange termijn van deze activiteitstak. Maar ook andere elementen, ditmaal positieve, zouden op korte termijn wel wat ruimte bieden aan de huishoudens, zoals de tijdelijk gunstige evolutie van het reële inkomen als gevolg van de lage inflatie en de gunstige evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWWZ)¹⁶. De enquête bij de huishoudens met betrekking tot hun vooruitzichten inzake grote aankopen (grafiek 20), die een goede conjunctuurindicator voor de kleinhandel is, laat een positieve trend zien in de afgelopen maanden.

Conclusie: de verwachte opleving op korte termijn van de omzet in deze activiteitstak zou moeten zorgen voor een terugkeer naar de langetermijntrend medio dit jaar, waarna hij stabiel zou blijven.

D. Ondernemingsdemografie

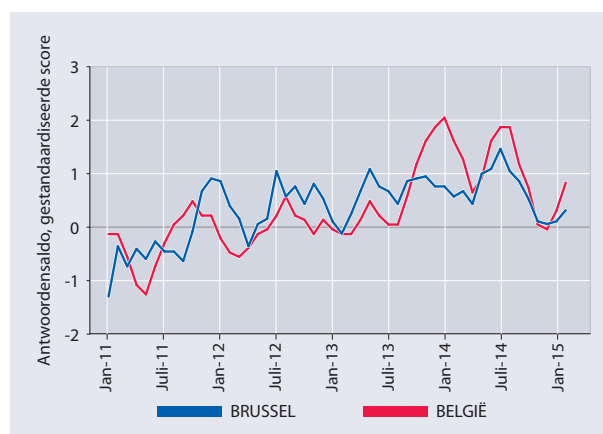
Eind 2014 waren er in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in totaal 94.435 **actieve bedrijven**¹⁷ (grafiek 21), wat 11 % van het nationaal totaal vertegenwoordigt. Het aantal actieve bedrijven die zijn ingeschreven in het btw-register, is begin 2014 sterk gestegen door de invoering van de btw-plicht voor advocaten op 1 januari van dat-

GRAFIEK 19: **Conjuncturele evolutie van de omzet, Kleinhandel, BHG**

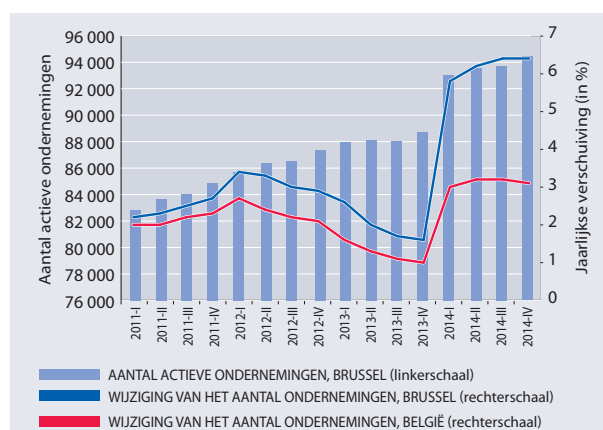
Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, berekeningen BISA

GRAFIEK 20: **Vooruitzichten inzake belangrijke aankopen van de gezinnen, enquêteresultaten**¹⁸

Bron: NBB, berekeningen BISA

GRAFIEK 21: **Aantal actieve ondernemingen**

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, berekeningen BISA

¹⁶ Zie glossarium

¹⁷ De gegevens die hier aan bod komen, hebben enkel betrekking op de bedrijven die btw-plichtig zijn en in die hoedanigheid ook geregistreerd zijn in de Kruispuntbank voor Ondernemingen. De cijfers hebben betrekking op de wettelijke eenheden en de geografische ligging is gebaseerd op het adres van de maatschappelijke zetel of de woonplaats.

¹⁸ Antwoordensaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdend gemiddelde.

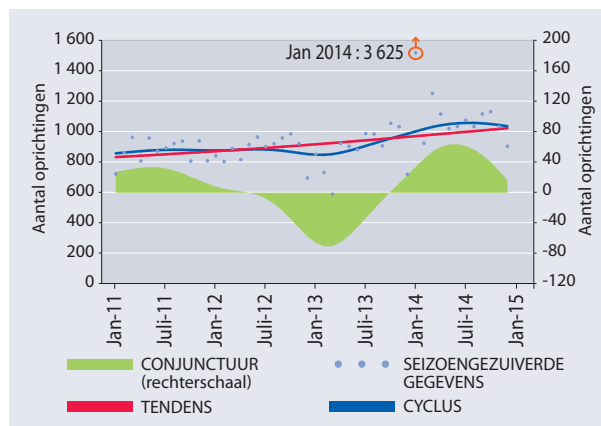
zelfde jaar¹⁹. Na deze tijdelijke piek hervond de evolutie van het Brusselse ondernemenbestand een ritme dat in de buurt ligt van datgene dat werd waargenomen van 2011 tot 2013, met een snellere groei dan op Belgisch niveau, zoals dat al enkele jaren het geval is.

Op basis van de maandelijkse administratieve gegevens telden wij 5.456 **opgerichte bedrijven**²⁰ in Brussel tussen juli en december 2014. In vergelijking met dezelfde periode vorig jaar betekent dit een stijging van 11,6 %, ofwel een toename die iets lager ligt dan degene die werd vastgesteld voor heel België. Met uitzondering van de breuk begin 2014 als gevolg van de invoering van de btw-plicht voor advocaten, gaat het om de sterkste stijging op jaarbasis die sinds de tweede helft van 2010 in de loop van een semester werd geregistreerd. De oprichtingsgraad²¹ ligt in Brussel nog steeds gevoelig hoger dan op nationaal niveau. In de tweede helft van 2014 werden 5,8 bedrijven op 100 actieve ondernemingen opgericht op het gewestelijk grondgebied, tegenover 4,5 op 100 op nationale schaal.

Uit de conjunctuuranalyse blijkt dat in de loop van het afgelopen jaar het aantal opgerichte ondernemingen voortdurend evolueerde boven de langetermijntrend (grafiek 22)²². Deze positieve conjuncturele evolutie bereikte in juni 2014 haar hoogtepunt om vervolgens gedurende de laatste zes maanden van het jaar af te zwakken, wat het aantal oprichtingen amper boven de trend van december bracht, die trouwens nog steeds de hoogte ingaat. Als wij de groeitrend berekenen, stellen wij immers vast dat ze een continue versnelling kende tot eind 2013. Deze groei stabiliseerde vervolgens in 2014, geplafonneerd aan een ritme dat nog steeds iets sneller is dan dat van de afgelopen zes jaar.

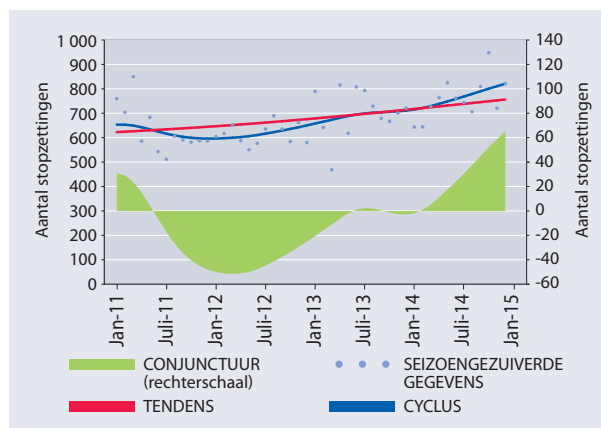
De tweede helft van 2014 werd gekenmerkt door een sterke stijging van het aantal **bedrijfsstopzettingen**²³, zowel op gewestelijk niveau (+11,7 % op jaarbasis) als op nationaal niveau (+19,2 %). Volgens de maandelijkse administratieve gegevens van btw-plichtigen legden van juli tot december 4.454 Brusselse bedrijven de boeken neer. Het laatste kwartaal van het jaar was bijzonder moeilijk: het aantal stopzettingen in Brussel kende een stijging van 21,9 % op jaarbasis. Dit cijfer kadert in een reeks van zeven opeenvolgende kwartalen van permanente toename. Het toont eveneens een sterke stijging ten opzichte van de drie eerste kwartalen van 2014, die werden gekenmerkt door een meer bescheiden groei. Net als voor de opgerichte bedrijven ligt ook

GRAFIEK 22: **Conjuncturele evolutie van de bedrijfsoprichtingen in het BHG**

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, berekeningen BISA

GRAFIEK 23: **Conjuncturele evolutie van de bedrijfsstopzettingen in het BHG**

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, berekeningen BISA

het stopzettingspercentage²⁴ in Brussel nog steeds hoger dan dat voor België, met evenwel een kleiner verschil ten opzichte van het nationaal niveau dan bij de oprichtingen. In de loop van de tweede helft van 2014 waren er in het Gewest zodoende in totaal 4,7 stopzettingen op 100 actieve ondernemingen in Brussel, terwijl dat percentage op nationaal niveau 4 op 100 was.

Uit grafiek 23 blijkt dat de evolutie van het aantal bedrijven die hun activiteiten stopzetten, tussen juni 2013 en febru-

¹⁹ Sinds 1 januari 2014 moet er op de meeste diensten van de advocaten immers btw worden aangerekend. Die advocaten zijn voortaan dus ook opgenomen in de administratieve databank van btw-plichtigen, wat voor een aanzienlijke stijging van het aantal opgerichte bedrijven en dus actieve ondernemingen heeft gezorgd. Aangezien de concentratie van activiteiten door advocaten op het Brusselse grondgebied vrij hoog ligt in vergelijking met de rest van het land, heeft deze administratieve verandering een sterke invloed gehad op de cijfers van het Gewest.

^{20, 21, 23, 24} Zie glossarium.

²² Om de reeksbreuk te neutraliseren en de conjuncturele evolutie van de opgerichte ondernemingen in Brussel te kunnen analyseren, wordt de plotse toename van het aantal btw-plichtigen in januari 2014 gezien als een uitschieter die apart wordt bijgesteld in het model.

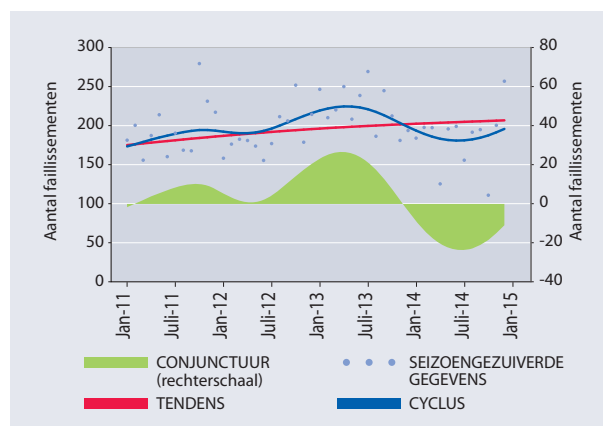
ari 2014 een periode van neutrale conjunctuur kende, met een kleine schommeling rond de langetermijntrend. De conjunctuursituatie op het vlak van de stopzettingen ging er vervolgens snel op achteruit, om eind 2014 te evolueren naar waarden ruim boven de trend die aanleiding gaven tot de grootste verschillen sinds 2007. De groeitrend van het aantal stopzettingen ging er van midden 2011 tot eind 2013 snel op vooruit. Vervolgens stabiliseerde ze in 2014, ook al bleef het ritme hoog over het volledige jaar.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kende in 2014 een erg schuchter herstel van de economische activiteit, in aansluiting op een bijna nulgroei van het gewestelijk bbp het jaar voordien. In deze context ging de conjunctuursituatie in de tweede helft van 2014 er zowel op het vlak van de oprichting van ondernemingen (dat evenwel positief bleef) als wat de stopzettingen (die nog negatiever werd) betreft op achteruit. Na een stijging in 2013 stabiliseerden de percentages van de groeitrend van de oprichtingen en de stopzettingen zich in 2014, om in beide gevallen bijna een gelijk ritme te vertonen. Het gunstige verschil tussen het aantal oprichtingen en stopzettingen blijft dus aanzienlijk positief in Brussel. In de loop van de laatste zes maanden van 2014 waren er op gewestelijk niveau zodoende iets meer dan 1.000 netto-oprichtingen (ongeveer 4.100 eenheden op nationaal niveau).

Deze oprichtingen verklaren waarom het totale aantal actieve ondernemingen op het Brusselse grondgebied (zie hierboven) is toegenomen. Het migratiesaldo van het aantal bedrijven dat naar Brussel verhuist of uit Brussel vertrekt (tegenover de twee andere Gewesten van het land of het buitenland) blijft negatief over de hele onderzochte periode en draagt dus bij tot een vertraging van de groei van het Brusselse ondernemingenbestand. Dit betekent dat elk jaar meer bedrijven verhuizen om zich te vestigen buiten het Gewest dan dat er nieuwe bedrijven bijkomen. Tussen juli en december 2014 hebben 1.155 bedrijven zich gevestigd in Brussel, terwijl er 1.302 de gewestelijke perimenter hebben verlaten. Er moet worden benadrukt dat het Brusselse migratiesaldo over het volledige jaar 2014 de laagste waarde in absolute cijfers optekende sinds 2007.

Tijdens de tweede helft van 2014 waren er 1.133 **faillissementen**²⁵ in het Brussels Gewest. Dit cijfer daalde op jaarbasis met 176 eenheden, wat neerkomt op een daling van 13,4 %, een percentage dat identiek is aan dat voor België. De eerste helft van het jaar werd reeds gekenmerkt door een aanzienlijke afname, die in Brussel iets meer dan 20 % bereikte. Het is echter moeilijk om deze opeenvolgende dalingen rechtstreeks te koppelen aan de enige conjunctuurverbetering in 2014, aangezien administratieve elementen eveneens een rol hebben kunnen spelen. Het lijkt erop dat de Brusselse rechtbanken van koophandel

GRAFIEK 24: **Conjuncturele evolutie van de faillissementen in het BHG**

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, berekeningen BISA

in 2013 zodoende het gebruik van middelen waarvoor zij beschikken om bedrijven in moeilijkheden op te sporen, hebben versterkt. Dit gaf aanleiding tot een sterke stijging van het aantal faillissementen die dat jaar werden uitgesproken (+17 % ten opzichte van 2012). De daling van dezelfde omvang die zich voordeed over het hele jaar 2014, brengt het aantal bedrijven dat de boeken neerlegt dus uiteindelijk op een niveau dat in de buurt ligt van datgene dat twee jaar voordien werd waargenomen. Dit niveau blijft evenwel erg hoog in vergelijking met de cijfers van vóór de crisis van 2008.

Uit grafiek 24 blijkt dat de faillissementencyclus in 2014 evolueerde in een gunstig conjunctuurstelsel, met waarden die aanzienlijk lager waren dan de langetermijntrend in het midden van het jaar. De situatie ging er in de loop van de tweede helft van dat jaar echter geleidelijk op achteruit, maar bleef wel onder de trendcurve. Als wij de helling van deze langetermijncurve berekenen, stellen wij daarnaast vast dat ze zich geleidelijk stabiliseerde in de loop van de tweede helft van 2014 nadat ze een sterke daling kende de twee jaren voordien. De trendvertraging van de evolutie van de faillissementen lijkt zodoende aan het einde van het jaar een drempel te hebben bereikt. Ondanks de verslechtering van de situatie gedurende de laatste maanden van 2014 overschrijdt de cycluscijfer de waarden niet die midden 2012 reeds werden waargenomen.

De handel, de horeca en de bouwsector blijven de activiteitstakken met het hoogste aantal faillissementen in Brussel. Van juli tot december 2014 waren deze drie takken samen goed voor 6 faillissementen op 10, met een percentage in het gewestelijk totaal van respectievelijk

²⁵ Het aantal faillissementen is gebaseerd op de aangiften van de rechtbanken van koophandel, aangevuld met de informatie uit het bedrijvenregister van de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie. De statistische populatie wordt gevormd door de bedrijven die vallen onder de faillissementswet.

27,7 %, 18,3 % en 14,6 %. In de handel neemt het aantal faillissementen op jaarbasis sinds vijf opeenvolgende kwartalen af. In de loop van de tweede helft van 2014 waren er 314 faillietverklaringen voor deze activiteitstak, wat een daling van 18,7 % is in vergelijking met dezelfde periode vorig jaar. In de horeca maakte de in het vierde kwartaal van 2014 vastgestelde stijging een einde aan een continue daling over vier kwartalen op jaarbasis. Op halfjaarlijkse basis bleef de trend evenwel gunstig. Dit werd eveneens in de hand gewerkt doordat tussen juli en december 2014 in totaal 207 faillissementen werden geteld, wat een daling van 12,3 % is ten opzichte van het cijfer dat een jaar voordien werd waargenomen. In de Brusselse bouwsector verbeterde de situatie ook gedurende de laatste zes maanden van 2014, met 165 failliete bedrijven, oftewel een daling van 9,3 % op jaarbasis. Zowel in de handel, de horeca als in de bouwsector daalde in de tweede helft van 2014 het aantal bedrijven dat zich genoodzaakt zag om de boeken neer te leggen onder het niveau dat in de loop van dezelfde periode in 2011 werd waargenomen. Rekening houdend met de opmerking die hierboven werd aangehaald over de heropleving van de activiteit van de rechtbanken van koophandel in Brussel in 2013, kunnen wij benadrukken dat de vastgestelde verbetering in deze drie takken die sterk afhankelijk zijn van de binnenlandse vraag kadert in een conjuncturele context die betere vooruitzichten biedt. Het vertrouwen van de Brusselse consumenten en hun perceptie van de economische situatie kende over het algemeen sinds midden 2013 een gunstige evolutie, met evenwel een aanzienlijke verslechtering in de laatste maanden van 2014. Daarnaast stelden wij in de loop van het jaar op nationaal niveau een geleidelijke terugkeer van een sterkere groei vast op het vlak van de privéconsumptie en de investeringen in woningen.

De evoluties zijn meer uiteenlopend in de sectoren met een kleiner aantal faillissementen. De activiteitstakken «administratieve en ondersteunende diensten» (-8,1 % op jaarbasis) en «transport en opslag» (-22,2 %) kenden een relatief sterke daling van het aantal faillissementen in de tweede helft van 2014. De situatie van de activiteitstak «informatie en communicatie» ging er dan weer gevoelig op achteruit, met een stijging van 34,6 %, terwijl de tak «gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten» een meer bescheiden stijging van 1,2 % optekende.

Tussen juli en december 2014 gingen bijna 2.600 banen verloren door de in Brussel uitgesproken faillissementen. Dit cijfer steeg met 23,5 % ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar (ongeveer + 500 banen), hoewel het aantal faillissementen echter aanzienlijk is afgenomen. Deze tegengestelde evolutie werd reeds waargenomen in de eerste helft van 2014. Ze weerspiegelt een stijgende trend van faillissementen in oudere ondernemingen die meer werknemers in dienst hebben. Op nationaal niveau verloren in de tweede helft van 2014 12.000 mensen hun baan door een faillissement, wat een afname van 7,7 % op jaarbasis is.

Ook al werden de laatste groeivoorzichten van het Federaal Planbureau in februari neerwaarts herzien en gaan ze voortaan uit van een heropleving van de economische activiteit in België die in 2015 bescheiden zou moeten blijven (zie deel 1.2), toch laten meerdere positieve signalen toe om de evolutie van de situatie op het vlak van de faillissementen de komende maanden met een zeker optimisme te aanschouwen. Ten eerste mogen wij ons eraan verwachten dat de lichte verbetering van de internationale economische context ten minste gedurende de eerste helft van 2015 zal aanhouden. Deze factor zou in het voordeel moeten spelen van de ondernemingen waarvan de activiteiten verband houden met de internationale handel. Ten tweede kondigen de vooruitzichten, op binnenlands nationaal vlak, voor het lopende jaar een versnelling van de groei van de privéconsumptie aan, evenals een behoud van de toename van de investeringen in woningen. Deze elementen zouden een positieve impact kunnen hebben op de evolutie van de faillissementen in de sectoren die sterk afhankelijk zijn van de binnenlandse vraag, die een aanzienlijk deel van het totale aantal in Brussel vastgestelde faillissementen vertegenwoordigen. Voorts is dit ook te danken aan de verbetering van de algemene voorwaarden inzake de toegang tot het bankkrediet voor ondernemingen in België. Hun perceptie in dat verband, die reeds lichtjes gunstig is in het tweede kwartaal van 2014, is er in de tweede helft van het jaar nog meer op vooruit gegaan. Tot slot zou de opwaartse evolutie van de kwaliteit van het betaalgedrag tussen bedrijven die globaal in Brussel werd waargenomen vanaf midden 2012, eveneens een positieve impact moeten hebben op de financiële gezondheid van de ondernemingen en dus op hun voortbestaan.

2.2 Arbeidsmarkt

A. Werkgelegenheid

• De meest recente gegevens van de regionale rekeningen

TABEL 4: Evolutie van de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid in de voornaamste bedrijfstakken in 2013

Bedrijfstakken (NACE-BEL 2008)	Weging in de binnenlandse werkgelegenheid (in %)	Groei 2012-2013 (in %)	Bijdrage tot de groei (in pp)	Bijdrage tot het verschil t.o.v. België (in pp)	Waarvan structuur (in pp)	Waarvan doelmatigheid (in pp)
Landbouw, bosbouw en visserij, winning van delfstoffen (A, B)	0,0	17,1	0,0	0,00	0,00	0,00
Industrie (C)	3,1	-2,9	-0,1	0,19	0,23	-0,04
Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom, gekoelde lucht en water, afval- en afvalwaterbeheer en sanering (D, E)	1,0	-1,2	0,0	-0,01	0,00	-0,01
Bouwnijverheid (F)	3,1	2,5	0,1	0,17	0,05	0,12
Groot- en detailhandel (G)	10,2	-0,7	-0,1	0,03	0,02	0,01
Vervoer en opslag (H)	6,6	-1,6	-0,1	-0,00	-0,01	0,01
Verschaffen van accommodatie en maaltijden (I)	3,9	-0,6	0,0	0,02	-0,01	0,02
Informatie en communicatie (J)	3,0	-0,9	0,0	-0,03	-0,01	-0,03
Financiële activiteiten en verzekeringen (K)	8,5	-2,2	-0,2	-0,15	-0,08	-0,07
Exploitatie van en handel in onroerend goed (L)	0,8	2,4	0,0	0,01	0,01	0,00
Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten, administratieve en ondersteunende diensten (M, N)	19,3	1,4	0,3	0,05	0,02	0,02
Openbaar bestuur (O)	17,4	0,1	0,0	0,06	-0,04	0,10
Onderwijs (P)	7,9	1,8	0,1	0,03	-0,01	0,04
Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening (Q)	9,9	1,8	0,2	-0,02	-0,04	0,02
Andere dienstverlenende activiteiten (R,S,T)	5,2	-1,0	-0,1	0,05	0,00	0,05
Totaal	100,0	0,1	0,1	0,37	0,11	0,26

pp : procentpunt.
Bron: INR, berekeningen BISA

Uit de meest recente gegevens van de regionale rekeningen²⁶ blijkt dat de nettojobcreatie in 2013²⁷ erg laag was in Brussel: er werden nauwelijks 700 banen gecreëerd. De Brusselse binnenlandse²⁸ werkgelegenheid zou zodoende zijn gestegen met 0,1 %, na een inkrimping van 0,2 % in 2012. In 2013 waren er in totaal 688.668 banen, een niveau dat onder dat van 2011 blijft. De Brusselse arbeidsmarkt klimt maar heel traag uit het dal na de lange stilstand van de economische activiteit die in 2011 begon en een negatieve

impact had in termen van werkgelegenheid in Brussel dan de sterke recessie van 2009.

In de loop van 2013, in tegenstelling tot het vorige jaar, was de situatie echter gunstiger in Brussel dan in België, waar het aantal banen afnam met 0,3 %.

Het behoud van het werkgelegenheidsniveau in Brussel is enkel te danken aan de groei van het aantal zelfstandi-

²⁶ De meest recente statistieken van de regionale rekeningen werden op 16 februari 2015 gepubliceerd door het INR (zie opmerking deel 2.1).

²⁷ Het gaat hier eveneens om voorlopige gegevens (zie opmerking deel 2.1).

²⁸ Zie glossarium.

gen (+2,1 %). De bezoldigde werkgelegenheid ging er dat jaar immers op achteruit (-0,1 %), maar kende een minder sterke daling dan het jaar voordien (-0,7 %).

Het eerste deel van tabel 4 omvat drie indicatoren waarmee de evolutie van de binnenlandse werkgelegenheid per activiteitstak kan worden geanalyseerd: het aandeel van elke tak in het totaal van de gewestelijke werkgelegenheid in 2013, de groei van de werkgelegenheid in elk van deze takken tussen 2012 en 2013 en hun bijdrage tot de groei²⁹ van de totale werkgelegenheid in deze periode.

Achter de stagnering van de werkgelegenheid in Brussel in 2013 gaan zeer uitlopende evoluties schuil die afhangen van de onderzochte activiteitstak. Zodoende nam de werkgelegenheid toe in de takken «gespecialiseerde en ondersteunende activiteiten» (M en N) en «gezondheidszorg en sociale actie», overeenkomstig de essentiële bijdrage van deze twee takken aan de groei van de binnenlandse werkgelegenheid in het Gewest sinds enkele jaren. De «gespecialiseerde en ondersteunende activiteiten» (M en N) kenden in 2013 een groei van 1,4 % (waardoor de totale Brusselse werkgelegenheid steeg met 0,3 pp), vooral dankzij het dynamisme, ongeacht hoe beperkt, van de activiteiten van de administratieve en ondersteunende diensten in het algemeen, evenals dat van de juridische, boekhoudkundige en beheeractiviteiten wat betreft de zelfstandigen. Het gaat om een groeipercentage dat aanzienlijk lager ligt dan het gemiddelde van de tak over de afgelopen jaren (+3,1 % over de periode 2003-2013). De groei van de werkgelegenheid bedroeg 1,9 % in de tak «gezondheidszorg en sociale actie» (wat leidde tot een positieve bijdrage van 0,2 pp van deze activiteitstak). Dit was onder meer te danken aan de sterke demografische groei in Brussel de afgelopen jaren. Deze demografische groei heeft eveneens een invloed op de evoluties in de tak van het onderwijs (+1,8 %), die positief heeft bijgedragen tot de groei van de werkgelegenheid (een stijging van 0,1 pp). Dezelfde positieve bijdrage aan de groei wordt waargenomen in de bouwsector, waar vooral het aantal zelfstandigen aanzienlijk is gestegen (+12 %).

In talrijke andere sectoren werd echter een nettobanenverlies waargenomen. De grootste verliezen deden zich voor in de tak van de financiële en verzekeringsactiviteiten (die werd gekenmerkt door een groeipercentage van -2,2 % in 2013 en een negatieve bijdrage van -0,2 pp), evenals in de tak van de verwerkende nijverheid. In deze laatste daalde de werkgelegenheid met 2,9 % (vooral op het vlak van de fabricage van plastic en rubberen producten). Aangezien het gewicht van deze tak in Brussel vrij laag is, had deze daling minder impact in termen van de bijdrage tot de

groei (-0,1 pp). De dalende trend die reeds sinds enkele jaren wordt waargenomen in deze takken, blijft hierdoor aanhouden.

Zoals hiervoor reeds werd aangehaald, werd de werkgelegenheid op nationaal niveau in 2013 gekenmerkt door een lichte afname (-0,3 %). De relatief betere situatie van de werkgelegenheid in Brussel (met een gunstig verschil van 0,4 pp) valt eerder te verklaren door een efficiëntie-effect dan door een structureffect³⁰: niet enkel de sectorale specialisatie inzake werkgelegenheid, maar ook de betere prestaties van de werkgelegenheid binnen dezelfde activiteitstakken kunnen dit licht positieve verschil in Brussel verklaren (zie deel 2 van tabel 4). Ook al valt dit verschil deels te verklaren door het lagere aandeel van de industrie (die sterk is afgenomen op nationaal niveau) in de Brusselse werkgelegenheid, toch kende het Gewest vooral – zoals hiervoor reeds werd aangegeven – een sterke stijging van de werkgelegenheid in de bouwsector, terwijl de werkgelegenheid in deze tak op nationaal vlak echter afnam. Hetzelfde geldt voor de tak van de overheidsadministratie.

• Analyse van de recente conjunctuur

In afwezigheid van meer recente gegevens in de gewestelijke rekeningen kunnen wij ons toch een beeld vormen van de evolutie van de binnenlandse werkgelegenheid over de afgelopen kwartalen op basis van andere Brusselse statistieken over de arbeidsmarkt, die met minder vertraging en een grotere frequentie beschikbaar zijn.

Aan de hand van de studie, in het deel dat volgt, van de verschillende bronnen waarover wij beschikken, kunnen wij besluiten dat de arbeidsmarkt in Brussel zich stilaan verbetert. De arbeidsmarkt klimt echter maar heel traag uit het dal na de verliezen die zij heeft geleden tijdens de sterke recessie van 2009 en door het uitblijven van een heropleving sinds 2011 gezien de nog steeds aanwezige futloosheid van de economische bedrijvigheid en het gebrekkige vertrouwen van de ondernemingen in de toekomstige vooruitzichten.

Een van de statistieken die het mogelijk maken om zich een beeld te vormen van de recente evoluties in de binnenlandse werkgelegenheid, zijn de kwartaalgegevens van de RSZ³¹ met betrekking tot **de bezoldigde werkgelegenheid naar woonplaats**³², geïllustreerd in grafiek 25. Deze gegevens vermelden de kwartaalgroei van het aantal werknemers dat in Brussel woont en van het werkvolume in vol-

²⁹ Zie glossarium.

³⁰ Zie glossarium voor meer uitleg over de gebruikte methode voor de shift-share analyse.

³¹ Rijksdienst voor Sociale Zekerheid.

³² In feite gaat het om het aantal werknemers dat onderworpen is aan de sociale zekerheid, maar dat is vrijwel gelijk aan het totale aantal werknemers.

tijdse equivalenten (VTE)³³, dat de arbeidsduur opneemt. De twee reeksen zijn gezuiverd van seizoensinvloeden.

Begin 2014 kwam er een einde aan de daling van het aantal Brusselse werknemers die werd vastgesteld in 2012 en 2013 (grafiek 25). De reeks die vertraagd reageert op de schuchtere conjuncturele heropleving van de economische activiteit tussen het voorjaar van 2013 en midden 2014, wordt immers gekenmerkt door positieve groeipercentages op jaarbasis over de drie eerste kwartalen van het jaar, die in de buurt liggen van het groeipercentage op lange termijn van de reeks (+0,9 %). Deze relatieve stijging van het aantal Brusselse werknemers ligt bovendien duidelijk hoger dan die van de rest van het land over elk van de kwartalen (de gemiddelde Belgische groei over de twee kwartalen bedraagt 0,4 %). De stijging die werd waargenomen tijdens het tweede en derde kwartaal van 2014, heeft er tot slot toe geleid dat het aantal Brusselse werknemers eindelijk boven het niveau kon uitstijgen van de voorbije drie jaar. Zoals in het begin van dit deel werd aangehaald, heeft de arbeidsmarkt gedurende deze ganse periode zwaar te lijden gehad onder de gevolgen van de lange stilstand van de Brusselse economische activiteit, wat geen gunstige context is voor aanwervingen. Op basis van de statistieken van DynaM merken wij in het bijzonder op dat deze futloosheid, op nationaal niveau, meer en meer weegt op de jobcreatie, die sinds 2011 een dalende trend kent, waardoor het banenverlies moeilijk kan worden rechtgetrokken. Deze vaststelling zou vermoedelijk ook van toepassing zijn op het Brussel niveau.

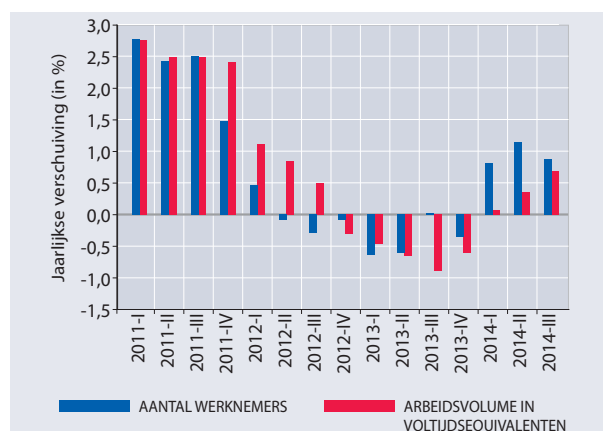
Op basis van de seizoengezuiverde gegevens van het derde kwartaal van 2014 waren er 271.000 Brusselse werknemers, wat overeenkomt met een stijging van 1,1 % sinds het begin van het jaar. De cijfers voor dit laatste kwartaal lijken er echter op te wijzen dat het groeiritme van het aantal Brusselse werknemers is gedaald.

Op basis van grafiek 25 kan eveneens worden vastgesteld dat het groeiritme van het werkvolume in VTE op jaarbasis is gestegen. De groei over 2014 zal echter niet volstaan om de vorige verliezen recht te trekken, wat tot gevolg heeft dat het werkvolume in VTE nog steeds onder het niveau van 2011 ligt.

Grafiek 26 toont een vergelijking tussen de evolutie op jaarbasis van het **aantal uren uitzendarbeid dat per kwartaal in Brussel en België wordt gepresteerd**. Aan de hand van deze statistiek kunnen wij de recente ontwikkelingen op de arbeidsmarkt vanuit een andere invalshoek benaderen. Ze verschaft extra informatie ten opzichte van die voor het aantal werknemers. Bovendien is ze beschikbaar voor een extra kwartaal en uitermate conjunctuurgevoelig, waardoor hij vooruitloopt op andere arbeidsmarktstatistieken (zie Barometer van oktober 2012).

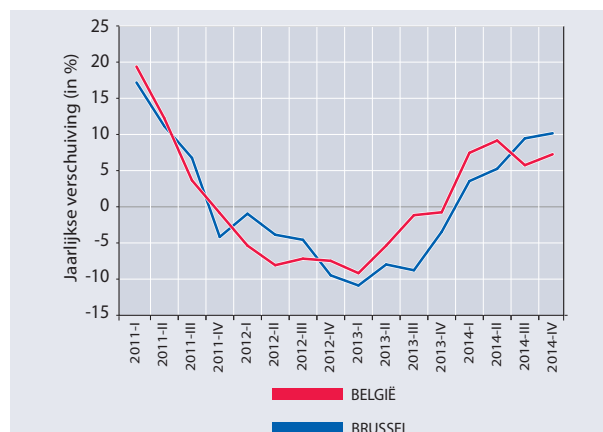
In het najaar van 2013 kwam er een einde aan de daling van het volume van de uitzendarbeid in Brussel, dat nauwege-

GRAFIEK 25: Evolutie van het aantal Brusselse werknemers en van het daaraan gekoppelde arbeidsvolume in voltijdse equivalenten (seizoengezuiverde reeksen)

Bron: RSZ, berekeningen BISA

GRAFIEK 26: Evolutie van het aantal gepresteerde uren in de uitzendsector in Brussel en België

Bron: Federgon, berekeningen BISA

zet het trage herstel van de economische activiteit volgde. Sindsdien heeft de heropleving zich geleidelijk voortgezet en vertoont de reeks over de twee afgelopen kwartalen van 2014 groeipercentages van 10 % op jaarbasis, wat relatief hoge waarden zijn in vergelijking met het gemiddelde groeipercentage op jaarbasis van de reeks. Bovendien gaat het om groeipercentages die systematisch hoger zijn dan die op nationaal niveau. Tot slot wordt deze periode gekenmerkt door een eerder dynamische opleving van de uitzendactiviteit in het bediendensegment, die op zich liet wachten. Het jaarlijks groeiritme van het aantal gepresteerde uren in het arbeiderssegment, dat doorgaans sneller reageert op conjunctuurschommelingen, verliest echter aan snelheid.

Ook al kunnen wij zeggen dat de situatie in de Brusselse uitzendsector in 2014 er aanzienlijk is op vooruit gegaan, toch zal het nog enige tijd duren voor de uitzendactiviteit in het Gewest opnieuw haar niveau van 2008 bereikt. De

³³ Zie glossarium.

uitzendsector in Brussel die nog niet volledig is hersteld van de forse inkrimping van de economische activiteit van 2009, werd zwaar getroffen door de lange periode van economische stilstand die sinds 2011 aanhoudt en leidde tot een daling van de activiteit, die meer dan 2,5 jaar duurde. Het volume van de uitzendactiviteit ligt momenteel 7 % onder het niveau dat de sector begin 2011 bereikte, en 14 % onder dat van midden 2008.

• Vooruitzichten

Op basis van de kwartaalstatistieken van de nationale boekhouding betreffende de Belgische binnenlandse werkgelegenheid (zie deel 1.2) kunnen wij ervan uitgaan dat het vierde kwartaal van 2014 zal worden gekenmerkt door een stabilisering van het aantal Brusselse werknemers of in het beste geval door een lichte groei. De groei van de bezoldigde werkgelegenheid op nationaal niveau in de loop van dit laatste kwartaal, bedroeg immers nul. Er dient te worden opgemerkt dat deze uitsluitend wordt gedragen door de dienstensector, en meer bepaald door de twee takken die de afgelopen jaren in Brussel het meeste werkgelegenheid hebben gecreëerd, namelijk de «gespecialiseerde en ondersteunende diensten» (M en N) en de «gezondheidszorg en sociale actie».

Zelfs een stabilisering over dit laatste kwartaal zal echter niet beletten dat het aantal Brusselse werknemers over het volledige jaar 2014 licht zal stijgen, na in 2013 een daling te hebben gekend. Aan de hand van deze denkoefening, gekoppeld aan de analyse van de kwartaalstatistiek van de uitzendactiviteit in het Gewest, verwachten wij dat na een stabilisering in 2013 de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid wellicht in 2014 een groei zal kennen. Door uit te gaan van een verdere toename van het in 2013 waargenomen groeiritme van het aantal zelfstandigen en een groeiherstel van de bezoldigde werkgelegenheid zou deze evolutie echter erg beperkt blijven, wellicht onder de grens van 1 %.

De groei van de werkgelegenheid zal wellicht niet veel dynamischer zijn in 2015. Verschillende elementen brengen ons tot deze conclusie.

Ten eerste zullen de zwakke groei van de economische activiteit in 2014 en haar conjunctuurdaling tijdens de tweede helft van het jaar negatief blijven doorwegen op de werkgelegenheid in 2015, aangezien de arbeidsmarkt steeds met vertraging reageert op de evolutie van de economische activiteit. De economische groeivoorzichten blijven bovendien erg bescheiden voor 2015. Dit weerhoudt een aantal sectoren er echter niet van om een groot aantal aanwervingen te overwegen, waaronder de vervoersector, de horeca of de ondersteunende activiteiten (bedrijven zoals de MIVB, Sodexo of de veiligheidssector hebben aange-

kondigd dat zij van plan zijn om de komende maanden heel wat personeel aan te werven).

Ten tweede zullen de ondernemingen wellicht nog een invloed uitoefenen op de arbeidsduur, die nog steeds onder het langetermijngemiddelde ligt, wat zodoende de jobcreatie beperkt.

Ten derde zal de groei van de werkgelegenheid niet meer zo veel kunnen steunen op het dynamisme van de tak van de overheidsadministratie – die sterk vertegenwoordigd is in Brussel –, zoals dat het geval was de afgelopen jaren. Wij bevinden ons momenteel immers in een fase waar de uittredende werknemers niet worden vervangen in het kader van een saneringsbeleid van de overheidsfinanciën en deze fase zou zich de komende jaren moeten versterken. Dit zal waarschijnlijk een stagnering, of misschien zelfs een inkrimping, van de werkgelegenheid in deze tak teweegbrengen.

Daarnaast dient er te worden opgemerkt dat de dienstensector die voornamelijk een beroep doet op Brusselse arbeidskrachten en de afgelopen tien jaar een sterke pijler voor de arbeidsmarkt was, steeds meer in ademnood raakt, onder meer door de opeenvolgende prijsstijgingen voor de gebruikers van het systeem. Wat het aanbod betreft, stellen wij in 2014 een daling van het aantal actieve ondernemingen in deze sector vast als gevolg van de financiële moeilijkheden waarmee sommige van hen af te rekenen kregen, maar eveneens door het feit dat de controles werden versterkt en de erkenningsvoorwaarden werden gewijzigd. Als er in 2015 nog nieuwe arbeidsplaatsen zouden bijkomen in deze sector, zal het groeiritme wellicht sterk vertragen. De regionalisering van het systeem in 2014 zou in 2015 echter nog geen impact hebben, aangezien het systeem dat jaar op exact dezelfde wijze werd verlengd in Brussel.

Tot slot zal alleen al op nationale schaal de werkgelegenheid in 2015 maar heel beperkt groeien, dat valt alleszins op te maken uit de laatste vooruitzichten van het Federaal Planbureau (FPB) voor de maand februari. Die vooruitzichten werden bovendien nog naar beneden bijgesteld sinds de publicatie van de vorige Barometer in oktober 2014. Van de 27.400 netto gecreëerde jobs die werden voorzien in de vooruitzichten van september 2014, gaat het FPB voortaan uit van een creatie van 20.200 jobs op nationaal niveau, oftewel een groei van 0,4 %, wat een erg zwak cijfer is ten opzichte van de vorige percentages van de reeks (zie deel 1.2).

Deze hypothese van een zwakke werkgelegenheids groei voor 2015 wordt bevestigd door de resultaten van de maandelijkse opinie-enquêtes bij de ondernemingen.

De conjunctuurenquêtes van de NBB³⁴ bevatten immers een aantal specifieke vragen over de aanwervingsvooruit-

³⁴ Zie glossarium.

zichten voor de drie komende maanden, in het bijzonder voor de industrie en de diensten aan ondernemingen in Brussel³⁵. De antwoorden op deze vragen geven ons betrouwbare aanwijzingen over de vermoedelijke evolutie van de aanwervingen in Brussel. De resultaten zijn opgenomen in grafiek 27.

Uit de resultaten van de enquêtes blijkt dat de situatie sterk verschilt afhankelijk van de tak die in aanmerking wordt genomen. Het aantal ondernemers dat overweegt om nieuwe mensen in dienst te nemen – ongeacht de tak – blijft echter erg laag, en de indicatoren die deze aanwervingsvooruitzichten vertegenwoordigen blijven onder hun langetermijngemiddelde. Per slot van rekening zijn deze resultaten niet verrassend, aangezien de huidige context zich momenteel niet leent tot aanwervingen en de groei-vooruitzichten voor 2015 erg bescheiden zijn.

Zo is de situatie in de dienstensector er geleidelijk op achteruit gegaan sinds de publicatie van de laatste Barometer in oktober 2014. Het aantal ondernemers die overwegen om aan te werven, nam af naarmate het jaareinde naderde. Door het uitblijven van een significante groei blijven de werkgevers voorzichtig en aarzelen meer en meer om nieuwe werknemers in dienst te nemen. Het begin van 2015 wordt gekenmerkt door een stagnering van de indicator onder het langetermijngemiddelde, wat erop zou kunnen wijzen dat de groei van de werkgelegenheid in deze tak lager zou zijn dan het groeiritme op lange termijn.

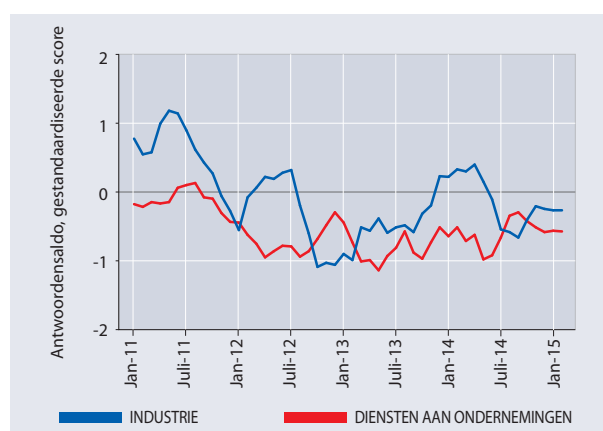
Een omgekeerde evolutie wordt waargenomen in de industriële sector, aangezien de ondernemers uit deze sector de situatie stilaan rooskleurig inzien. Wij bevinden ons echter nog steeds in een situatie waar het aantal werkgevers dat geen nieuwe aanwervingen overweegt, hoger blijft dan de anderen en met een indicator die lager is dan zijn langetermijngemiddelde. Sinds het begin van 2015 wordt evenzeer een stabilisering vastgesteld, wat uiting geeft aan het sterke voorbehoud van de ondernemers tegenover de opportuniteit om aanwervingen te doen als gevolg van de algemene futloosheid van de economische activiteit en de sombere vooruitzichten op middellange termijn.

B. Werkloosheid

• Analyse van de recente conjunctuur

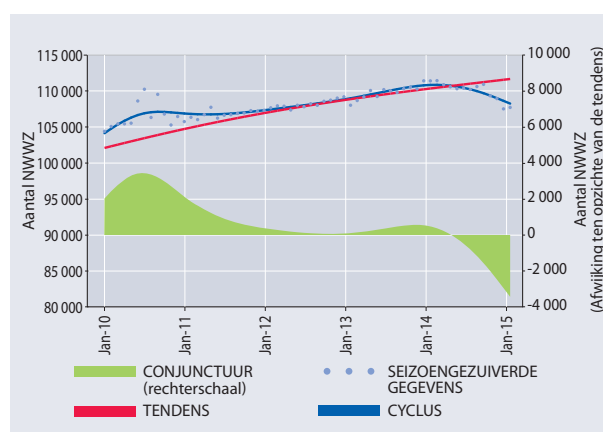
Het herstel, ook al blijft het gematigd, dat onlangs werd waargenomen op de arbeidsmarkt is ook zichtbaar in de statistiek over het aantal werklozen, die de vier laatste maanden van 2014 is blijven dalen, waardoor de positieve conjunctuurfase van het vorige semester wordt voortgezet.

GRAFIEK 27: Vooruitzichten betreffende de werkgelegenheid in de belangrijkste sectoren in het BHG, enquêteresultaten³⁶

Bron: NBB, BISA berekeningen

GRAFIEK 28: Evolutie van het aantal NWWZ in Brussel

Bron: Actiris, berekeningen BISA

Zoals blijkt uit grafiek 28 was het sinds 2009 geleden dat er zich nog een zo gunstige conjunctuurperiode had voorgedaan.

Op jaarbasis is het aantal NWWZ gemiddeld echter licht gestegen in 2014. In de eerste helft van het jaar had de Brusselse arbeidsmarkt nog steeds te lijden onder de gevolgen van de tweede recessiegolf die het Gewest in 2012 trof, ook al waren er stilaan tekenen van verbetering in zicht. Bovendien werd het jaar 2014 gekenmerkt door een sterke toename van het aantal inschrijvingen van Bulgaarse en Roemeense werkzoekenden, die sinds 1 januari 2014 genieten van vrij verkeer van werknemers binnen de Europese Unie, waardoor zij met name zijn vrijgesteld van de voorafgaande aanvraag van een arbeidsvergunning. Tussen december 2013 en 2014 zou Actiris zo'n 1.300 bij-

³⁵ Het BISA publiceerde vroeger ook de resultaten voor de bouwsector. Omwille van de lastige steekproefname is men echter gestopt met die analyse.

³⁶ Antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdende gemiddelden

komende Bulgaarse en Roemeense staatsburgers hebben ingeschreven als NWWZ.

De conjuncturele heropleving zet zich verder in het begin van 2015. Met 107.524 niet-werkende werkzoekenden (NWWZ)³⁷, na uitzuivering van de seizoensinvloeden, vertegenwoordigt de situatie in februari 2015 tot slot een verbetering van ongeveer 2.500 eenheden voor augustus 2014, de laatste beschikbare maand bij de publicatie van de vorige Barometer³⁸, oftewel een daling van 2,3 %. In vergelijking met dezelfde periode vorig jaar, die eveneens overeenstemt met de ommekeer van de reeks, stellen wij een daling van het aantal NWWZ van 3,3 % vast, een opmerkelijk cijfer gezien de historiek van de reeks op jaarbasis. Het aantal NWWZ was immers sinds de tweede helft van 2011 niet meer zo sterk afgenomen. Deze positieve evolutie stellen we ook vast in de twee andere Gewesten, maar weliswaar in een beperktere omvang. Zo liet het Waalse Gewest eind januari een groeipercentage op jaarbasis van -2,9 % optekenen voor het aantal werklozen (terwijl dat in augustus nog -0,6 % was voor dezelfde indicator); in het Vlaams Gewest ging het om een -0,4 % (tegenover +3,4 % in augustus).

Dit herstel is wellicht deels te verklaren door de lichte verbetering van de economische conjunctuur tussen de lente van 2013 en midden 2014. Dit zorgde voor een bescheiden toename van het aantal aanwervingen en een heropleving van de uitzendactiviteit in 2014, aangezien de arbeidsmarkt steeds vertraagd reageert ten opzichte van de economische activiteit. Wij stellen onder meer vast dat de daling van de werkloosheid van de afgelopen maanden vooral is toe te schrijven aan de personen die minder dan één jaar werkloos zijn, die gevoeliger zijn voor conjunctuurwijzigingen.

Naast deze eerder contextuele verklaringen dient er eveneens te worden gewezen op de invloed van de wijzigingen in de regelgeving inzake werkloosheid. Wij vestigen onder meer de aandacht op de impact van de verschillende maatregelen die de voorbije maanden werden ingevoerd in het kader van de begeleiding van jonge werkzoekenden, met inbegrip van bedrijfsstages, evenals de versterking van de controle van de beschikbaarheid van de werklozen vanwege de RVA, meer bepaald van de personen in hun beroepsinschakelingsstijd. Dit laatste element leidde onder meer tot een stijging van het aantal sancties en uitsluitingen bij de RVA in 2014. Het effect van deze sancties is sinds september 2014 zichtbaar in de statistieken van Actiris. Er dient eveneens op te worden gewezen dat de huidige daling van het aantal NWWZ nog niet kan worden toegeschreven aan de wet betreffende de beperking tot drie jaar van de inschakelingsuitkeringen, die sinds 2012 van kracht is en leidde tot de eerste uitsluitingen bij de RVA op 1 januari 2015. De effecten van deze wet zullen pas in de lente van 2015 zichtbaar zijn in de cijfers van Actiris.³⁹

De verlenging van de gunstige conjunctuurperiode leidt tot slot tot een neerwaartse herziening van het groeipercentage van de langetermijntrend van het aantal NWWZ, dat afneemt om 1,2 % op jaarbasis te benaderen overeenkomstig de laatste maandelijks statistieken betreffende het begin van 2015. Het gaat om het laagste groeipercentage van de langetermijntrend van de werkloosheid in Brussel sinds begin 2000.

De Conjunctuurbarometer volgt de evolutie van de werkloosheid op de voet per leeftijdscategorie en per kwalificatieniveau. Brussel wordt gekenmerkt door een hoog percentage van werklozen jonger dan 25 jaar, evenals laaggeschoolde werkzoekenden, twee erg specifieke categorieën die niet altijd even vlot een baan vinden.

Grafieken 29 en 30 tonen de bijdrage van de verschillende categorieën van werklozen, ingedeeld naar leeftijd en studieniveau, tot de jaarlijkse toename van het aantal NWWZ. De analyse heeft voornamelijk betrekking op de gegevens die zijn verschenen sinds de publicatie van de Conjunctuurbarometer van oktober, meer bepaald die voor het laatste kwartaal van 2014 en de voorlopige gegevens voor januari en februari 2015.

Beide grafieken tonen duidelijk de afname van het aantal werkzoekenden, zoals hierboven al werd aangegeven, evenwel met een uiteenlopende spreiding van de bijdrage die de twee bestudeerde categorieën leveren.

Zo dragen alle categorieën met betrekking tot het studieniveau bij tot de conjunctuurverbetering vastgesteld sinds de vorige Barometer (met uitzondering van de hoogst opgeleiden in de loop van het laatste kwartaal van 2014). Het aantal NWWZ met een gemiddeld studieniveau en het aantal hooggeschoolde NWWZ daalden over het volledige jaar 2014. Vanaf het najaar van 2014 nam ook het aantal laaggeschoolde NWWZ af. Voor deze laatste wordt de evolutie echter gekenmerkt door een sterke daling op het einde van het jaar, die veel groter was dan voor de twee andere categorieën, waarvan het aantal opnieuw het niveau van midden 2011 bereikte.

Als we kijken naar de verschillende leeftijdscategorieën, is het contrast nog groter: de recente verbetering in de cijfers wordt gedragen door de leeftijdscategorieën onder de 50 jaar.

Het aantal NWWZ ouder dan 50 jaar is blijven toenemen sinds de publicatie van de laatste Barometer in oktober 2014. Deze stijgende trend werd aangevat in 2002. Deze categorie heeft nog steeds te lijden onder de gevolgen van de wetwijziging die in dat jaar in werking trad en meer 50-plussers aan het werk wilde krijgen door de vrijstelling

³⁷ Zie glossarium.

³⁸ De meest recente gegevens dateerden dan van augustus 2014.

³⁹ « Werkzoekenden worden pas uitgeschreven bij Actiris nadat de RVA twee maanden geen uitkering meer heeft betaald » (Actiris, februari 2015a).

van inschrijving als werkzoekende af te schaffen. Wat de vrijstelling voor het actief zoeken naar werk betreft, is de leeftijdsgrens in 2014 bovendien van 57 opgetrokken naar 58 jaar. Het effect van deze laatste maatregel is echter veel gematigder dan enkele jaren geleden. Ook hier blijkt duidelijk dat de lange periode van economische stilstand duidelijk niet gunstig is voor de oudste groep van de actieve bevolking, die vrij kwetsbaar is op de arbeidsmarkt. Het groeiritme op jaarbasis van deze categorie van werklozen vertraagt echter. Over de laatste zes beschikbare maanden bedroeg het gemiddeld 6,3 %, tegenover 7,3 % de zes maanden ervoor.

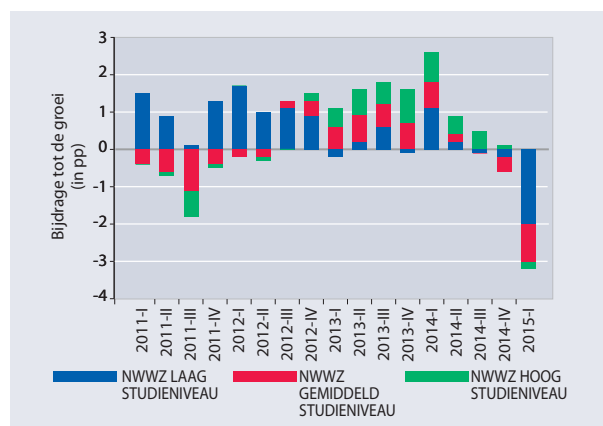
Deze stijging wordt echter ruimschoots gecompenseerd door een aanzienlijke afname van aantal NWWZ van 25-50 jaar en jonger dan 25 jaar die beide bijdragen tot de daling van het aantal NWWZ over de laatste zes maanden.

Wij merken in het bijzonder de sterke daling van het aantal werklozen jonger dan 25 jaar op, waardoor de trend die sinds midden 2012 is ingezet, wordt voortgezet en almaar sneller doorzet. Zo is het aantal NWWZ jonger dan 25 jaar de voorbije twaalf maanden met 12,3 % gedaald, terwijl dat percentage voor de 25 tot 50-jarigen 4,2 % bedroeg en het aantal 50-plussers zelfs met 5,4 % toenam.

Er zijn meerdere elementen die de afname van het aantal jonge werkzoekenden kunnen verklaren:

- Deze leeftijdscategorie profiteert onder meer van het stopzetten van de achteruitgang van de economische activiteit, alsook van de conjuncturele heropleving die werd vastgesteld tussen het voorjaar van 2013 en de eerste helft van 2014. De jonge werklozen zijn immers conjunctureel gevoeliger bij een heropleving of inkrimping van de activiteit, aangezien hun aantal sneller reageert, ongeacht of het om een stijging of daling gaat. Ze zijn onder meer sterk vertegenwoordigd in de uitzendsector, die erg conjunctureel gevoelig is en relatief dynamische groeipercentages vertoont tijdens de laatste kwartalen.
- Daarnaast komen jongeren de afgelopen jaren steeds later op de arbeidsmarkt, omdat ze verder studeren of zich inschrijven voor nieuwe opleidingen.
- Ze maken bovendien deel uit van de voornaamste groepen waarop de overheidssteun voor tewerkstellingsmaatregelen gericht is (Activa, Jongerengarantie – onder meer de instapstages,...).
- De daling van het aantal NWWZ jonger dan 25 jaar kan eveneens worden verklaard door de recente veranderingen van het werkloosheidssysteem, onder meer betreffende de instapstage. De instapvoorwaarden zijn immers strenger. Daarnaast waren er de afgelopen maanden veel meer uitsluitingen door

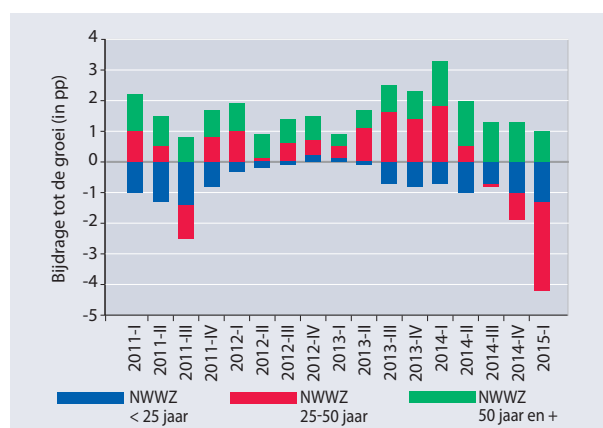
GRAFIEK 29: Bijdrage tot de jaarlijkse groei van het aantal NWWZ per studieniveau

Bron: Actiris, berekeningen BISA

Wat het eerste kwartaal van 2015 betreft, gaat het om voorlopige gegevens, aangezien ze maar twee maanden beslaan, januari en februari.

GRAFIEK 30: Bijdrage tot de jaarlijkse groei van het aantal NWWZ per leeftijdsklasse

Bron: Actiris, berekeningen BISA

Wat het eerste kwartaal van 2015 betreft, gaat het om voorlopige gegevens, aangezien ze maar twee maanden beslaan, januari en februari.

de verscherping van de controle van het actief zoeken naar werk tijdens de stageperiode. Tot slot is het goed mogelijk dat een aantal jongeren die in het begin van het jaar hun inschakelingsuitkering dreigden te verliezen door de inwerkingtreding van de beperking van de inschakelingsuitkering tot 36 maanden, ertoe werden aangezet om een job te aanvaarden of een opleiding te volgen.

• Vooruitzichten

De positieve conjunctuurperiode die de reeks van de niet-werkende werkzoekenden in Brussel kent is opmerkelijk, aangezien de huidige context wordt gekenmerkt door een futloze economische bedrijvigheid die leidt tot erg weinig aanwervingen en er nog geen enkel teken van een omme-

keer in zicht is. Op basis van de vooruitzichten betreffende 2015 die werden toegelicht in de vorige delen van deze Barometer, zowel in termen van economische activiteit als op het vlak van de werkgelegenheid, lijkt het moeilijk denkbaar dat deze conjuncturele opleving inzake werkloosheid in 2015 lang zal blijven aanhouden.

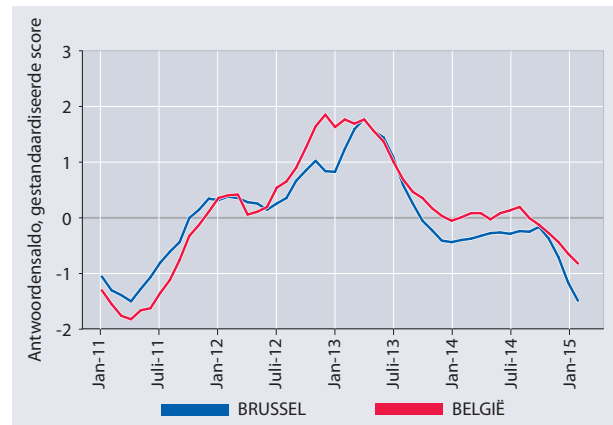
Dit houdt echter geen rekening worden met de impact van de nieuwe wetgeving betreffende de beperking tot drie jaar van de inschakelingsuitkeringen, die op 1 januari 2015 reeds aanleiding gaf tot een eerste reeks uitsluitingen bij de RVA. Deze wetwijziging zal een noemenswaardig neerwaarts effect hebben op de statistieken van Actiris, aangezien een groot aantal personen die sinds 1 januari werden uitgesloten van het systeem zich wellicht niet meer zullen inschrijven bij de arbeidsbemiddelingsdienst.⁴⁰

Daarnaast merken wij op dat zowel de Belgische als de Brusselse gezinnen steeds optimistischer zijn over de evolutie van de werkloosheid de komende twaalf maanden (grafiek 31). Deze gegevens komen uit de vertrouwensenquête die de NBB elke maand afneemt bij de Belgische gezinnen (waaronder een representatieve steekproef van Brusselaars), om hun mening te kennen over de algemene economische situatie en over hun eigen financiële situatie⁴¹. Er wordt hen onder meer gevraagd om hun mening te geven over de evolutie van de werkloosheid de komende twaalf maanden.

Na een lange periode van stagnering die bijna drie kwartalen aanhield, zijn de nationale en regionale cijfers – die het gevoel van de gezinnen hierover weergeven – sinds het najaar van 2014 blijven dalen en liggen zo steeds verder onder hun langetermijngemiddelde.⁴² In februari 2015 bereikte de Brusselse indicator tot slot een drempel die hij nog maar één keer sinds het bestaan van de reeks (in januari 2009) heeft gekend, aan het einde van de winter in 2011. Nog nooit dachten zo weinig Brusselse gezinnen dat de werkloosheid de komende maanden zou stijgen.

Uiteindelijk wijzen deze contextuele en institutionele elementen in de richting van een tijdelijke verbetering

GRAFIEK 31: Evolutie van de werkloosheid tijdens de komende twaalf maanden, enquêteresultaten⁴³

Bron: NBB, berekeningen BISA

van de huidige positieve conjunctuurperiode in termen van werkloosheid. De vermoedelijke ommekeer die in de hand wordt gewerkt door de achteruitgang van de economische conjunctuur tijdens het tweede deel van 2014, zal pas voelbaar zijn in de tweede helft van 2015, zodra de impact van de administratieve elementen op de cijfers is verdwenen. Op langere termijn zullen de trendelementen opnieuw de bovenhand nemen. Sinds het bestaan van de reeks vertoont de werkloosheid in Brussel op lange termijn een opwaartse trend. Nochtans krimpt zijn groeiritme nu al bijna vijf jaar door onder meer de vertraging van de aangroei van de beroepsactieve bevolking, waardoor deze sinds bijna vijftien jaar niet meer zo zwak is geweest (in de buurt van 1 %). Bovendien wordt de langetermijntrend nu al in meerdere publicaties systematisch naar beneden bijgesteld. Wellicht zal deze evolutie zich de komende maanden verder zetten, gezien de vooruitzichten die worden gedaan op het vlak van de meer gematigde evolutie van de bevolking op beroepsactieve leeftijd. Wij zijn dus op weg naar een langzamere trendevolutie van de werkloosheid in Brussel, onder de grens van 1 % op jaarbasis.

⁴⁰ Naar schatting hebben meer dan 3.000 Brusselaars op 1 januari 2015 hun recht op een inschakelingsuitkering verloren. Naarmate de maanden verstrijken, zal hun aantal enkel blijven toenemen.

⁴¹ Zie glossarium.

⁴² Er dient evenwel te worden opgemerkt dat de gegevens die nodig zijn om deze indicator te berekenen pas vanaf januari 2009 werden verzameld, net toen de economische en financiële crisis in alle hevigheid losbarstte. Sindsdien heeft de economische activiteit zich nooit echt hersteld. Het gemiddelde van de reeks moet dus worden geïnterpreteerd rekening houdend met het bijzondere klimaat dat heerst sinds het begin van de inzameling van de gegevens.

⁴³ Antwoordsaldo, gestandaardiseerde score, driemaands voortschrijdende gemiddelde

Glossarium

• Bedrijfsstopzettingen

Het aantal btw-plichtige ondernemingen die deze hoedanigheid tijdens de referentieperiode hebben verloren.

• Bijdrage aan de groei (in pp)

De bijdrage aan de groei van een component C tot een totale waarde A wordt gedefinieerd als het product van het groeipercentage van deze component en zijn gewicht in de totale waarde van de vorige periode.

De formule voor de bijdrage aan de groei van een component C op de totale waarde A op tijdstip t is:

$$\frac{C_t - C_{t-1}}{A_{t-1}}$$

Het resultaat wordt uitgedrukt in procentpunten.

• Binnenlandse werkgelegenheid

Tewerkstelling van personen die op een welbepaald grondgebied werken, ongeacht of zij er wonen. De statistieken over de binnenlandse werkgelegenheid die in deze Barometer worden gebruikt, zijn afkomstig van gegevens van de gewestelijke boekhouding. Ze omvatten niet de personeelsleden van internationale instellingen, die als extraterritoriaal worden beschouwd.

Niet te verwarren met de actieve werkende bevolking van een Gewest, waartoe alle werknemers behoren die in dat Gewest wonen.

• Conjunctuurenquête van de NBB

De NBB houdt maandelijks bij een panel bedrijfsleiders een kwalitatieve conjunctuurenquête naar hun beoordeling van de huidige en toekomstige economische toestand. Deze enquête omvat heel uiteenlopende vragen, zoals hun beoordeling van hun voorraden en orderboeken, de evolutie hiervan en hun vooruitzichten op het vlak van tewerkstelling en de evolutie van de vraag. De berekening van elk van deze reeksen is in hoofdzaak gebaseerd op de

som van de saldi van de antwoorden (verschil tussen het percentage deelnemers dat een verhoging heeft opgegeven en het percentage dat een daling heeft opgegeven). Sinds 1 januari 2007 werd de omvang van de steekproef voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest uitgebreid om de toestand in de hoofdstad beter te kunnen weerspiegelen.

• Conjuncturommekeerindicator

De conjuncturommekeerindicator heeft tot doel de keerpunten in de cyclus van de economische activiteit op te sporen zodra zij zich voordoen, ondanks de vertraging waarmee de officiële bbp-cijfers worden bekendgemaakt (18 maanden voor de gewestelijke reeksen).

Daartoe wordt de ommekeerindicator opgebouwd als een indicator die de informatie samenvat die vervat is in de vertrouwensenquête die worden afgenomen bij de Brusselse ondernemingen. Voor meer informatie over deze indicator: zie Barometer van april 2012.

• Consumentenenquête van de NBB

De NBB neemt elke maand, in opdracht van de Europese Commissie, een vertrouwensenquête bij consumenten af, om een nationale vertrouwensindex op te stellen op basis van deze resultaten. Deze enquête ondervraagt de huishoudens over hun perceptie van het economische klimaat en hun persoonlijke spaar- en uitgavenvoornemens. Meer specifiek worden in dat opinieonderzoek 5 thema's behandeld: de algemene economische situatie, de persoonlijke financiële situatie, het spaarvermogen, de voornemens inzake aankoop van duurzame consumptiegoederen en de voornemens inzake aankoop/bouw of verbetering van de woning. De samenvattende indicator van het gezinsvertrouwen wordt vervolgens berekend enerzijds op grond van de resterende antwoorden die betrekking hebben op de perceptie van de consumenten in de loop van de volgende twaalf maanden van de economische situatie en de werkloosheid, en anderzijds op basis van de financiële situatie en het spaartegoed van het gezin tijdens de volgende twaalf maanden.

• **Driemaandelijke verschuiving (in %)**

Een evolutie op kwartaalbasis vergelijkt de waarde van een grootheid met een tussenpoos van een kwartaal. Zo wordt de driemaandelijke verschuiving van een variabele X tijdens een kwartaal T berekend met de volgende formule:

$$\text{Evolutiepercentage} = \frac{X_T - X_{T-1}}{X_{T-1}}$$

• **Evolutie in volume/evolutie in waarde**

« Om de reële evolutie van de economische activiteit (productie, consumptie, ...) vast te stellen, is het noodzakelijk rekening te houden met de gevolgen van de inflatie. Bijgevolg maakt men een onderscheid tussen de evoluties tegen gangbare prijzen (zonder correctie voor de gevolgen van de inflatie) en de evoluties tegen constante prijzen (met correctie voor de gevolgen van de inflatie). In het eerste geval betreft het een evolutie in waarde en in het tweede een evolutie in volume « (Bron: INSEE).

• **Geavanceerde productiediensten**

Dit zijn diensten aan ondernemingen met een sterke kenniscomponent, die niet enkel innoverend zijn, maar ook een fundamentele rol spelen in het innovatievermogen van het productieapparaat van de ontwikkelde regionale economieën (Antonelli, 1999; Miles, 1995; Den Hertog en Bilderbeek, 1998). In het kader van de conjuncturele analyse van de Barometer gaat het concreet om financiële activiteiten, gespecialiseerde en administratieve activiteiten, activiteiten in verband met informatie en communicatie, evenals vastgoedactiviteiten.

• **Gestandaardiseerde score**

Een variabele standaardiseren betekent de verwachting aftrekken van elk van de oorspronkelijke waarden en al deze waarden delen door zijn standaardafwijking. Neem als verwachting en als de standaardafwijking van de waarden van een willekeurige variabele. Het standaardiseren van een van deze waarden V betekent dus het berekenen van:

Dit laat toe om gegevens te bekomen die onafhankelijk zijn van de gekozen eenheid of schaal, maar ook variabelen met hetzelfde gemiddelde en dezelfde spreiding. De schommelingen kunnen nu gemakkelijker worden vergeleken.

• **Jaarlijkse verschuiving (in %)**

Een evolutie op jaarbasis vergelijkt de waarde van een grootheid op twee data die één jaar van elkaar gescheiden zijn. Zo wordt op basis van driemaandelijke gegevens de jaarlijkse verschuiving van een variabele X tijdens een kwartaal T berekend met de volgende formule:

$$\text{Evolutiepercentage} = \frac{X_T - X_{T-4}}{X_{T-4}}$$

• **Niet-werkende werkzoekende (NWWZ)**

Persoon zonder bezoldigde baan die als werkzoekenden is ingeschreven bij een openbare tewerkstellingsdienst (bron : Actiris).

• **Oprichtingen**

Som van het aantal nieuwe btw-plichtige en opnieuw btw-plichtige ondernemingen tijdens de beschouwde periode.

• **Percentage van bedrijfsstopzettingen**

Het percentage van bedrijfsstopzettingen is de verhouding tussen enerzijds het aantal stopzettingen van btw-plichtige ondernemingen, en anderzijds het gemiddelde aantal actieve ondernemingen die tijdens de beschouwde periode btw-plichtig zijn.

• **Percentage van opgerichte ondernemingen**

Het percentage van opgerichte ondernemingen is de verhouding tussen enerzijds het aantal nieuwe btw-plichtige en de opnieuw btw-plichtige ondernemingen, en anderzijds het gemiddelde aantal actieve ondernemingen die tijdens de beschouwde periode btw-plichtig zijn.

• **Procentpunt (pp)**

Het procentpunt is de eenheid van het absolute verschil tussen twee in procenten uitgedrukte cijfers. Tussen een werkloosheidsgraad van 12,3 % het ene jaar en van 15,6 % het andere jaar is het verschil zodoende 3,3 procentpunten.

• Quantitative easing

Kwantitatieve versoepeling maakt deel uit van een operationeel beleid van een centrale bank en wordt gebruikt wanneer haar gebruikelijke beheersinstrumenten ondoeltreffend blijken.

De centrale banken reguleren over het algemeen het monetaire aspect van de economie aan de hand van de aanpassingen van de referentie-interestvoet en de controle van de geldvoorraad (geheel van het geld in circulatie) via een aanpassing van het geldaanbod. Wanneer deze traditionele instrumenten (verlagen van de interestvoeten, verhogen van het geldaanbod) niet helpen bij de economische heropleving, wat typisch voorkomt bij deflatie, kunnen de centrale banken andere maatregelen treffen zoals kwantitatieve versoepeling, waarbij een centrale bank rechtstreeks private of staatsobligaties (overheidsschulden) opkoopt die zijn opgenomen in de balans van de emittent, door geld in omloop te brengen. Deze praktijk zorgt ervoor dat rechtstreeks geld in de economie wordt gepompt en tegelijk de reserves van de banksector toenemen (die optreedt als tussenpersoon voor de verkoop van de schuldvorderingen aan de centrale bank).

• Shift-share

Een shift-share-analyse bestaat erin een globaal groeiverschil (in ons geval tussen het Gewest en het Koninkrijk) te ontbinden in twee termen:

- een eerste zogenaamde structurele term veronderstelt dat de groeipercentages per tak diegene zijn die op nationaal vlak worden waargenomen, waarbij het verschil voor het Gewest daarbij slechts voortvloeit uit het verschil van de wegen van de verschillende takken in de economische activiteit;
- een tweede zogenaamde doelmatigheidsterm veronderstelt dat de wegen van elke tak gelijk zijn aan diegene die op nationaal vlak worden waargenomen, waarbij het verschil voortvloeit uit het groeiverschil dat voor elk van de takken is waargenomen.

De eerste term meet het aandeel van het groeiverschil dat toe te schrijven is aan het feit dat de activiteitsstructuur verschillend is; de tweede term meet het aandeel van het groeiverschil dat toe te schrijven is aan de prestatieverschillen in de takken met een constante structuur.

• Synthetische conjunctuurindicator

De synthetische conjunctuurindicator verschaft algemene maandelijkse kwantitatieve informatie over het zakenklimaat in het Gewest, zoals dat wordt ingeschat door de Brusselse ondernemingen.

Daarom wordt deze indicator opgebouwd op basis van het antwoordensaldo van alle vragen die worden gesteld in het kader van de conjunctuurenquête die maandelijks wordt gehouden bij de Brusselse ondernemingen. Voor meer informatie over deze indicator: zie Barometer van oktober 2012.

• Uitstaande kredieten

Totaal bedrag van de kredieten die tot nu toe door de Belgische bankinstellingen zijn verstrekt aan de niet-financiële ondernemingen en waarvan de termijn nog niet is vervalLEN.

• Voltijds equivalent (VTE)

Voltijds equivalent is een meeteenheid om statistieken over de werkgelegenheid met elkaar te vergelijken, ondanks de verschillen in gewerkte uren. Het wordt gedefinieerd als de verhouding tussen het aantal gewerkte uren van een individu en het gemiddeld aantal gewerkte uren door een voltijdse werknemer. Zo is een voltijdse werknemer (40 uur per week) een VTE, terwijl een persoon die deeltijds 20 uur per week werkt, overeenkomt met 0,5 VTE. Het aantal werknemers van een bedrijf, een sector of een land kan worden opgeteld en uitgedrukt in voltijdse equivalenten. (bron: Eurostat)

• Werkloosheidsgraad (gestandaardiseerde definitie Eurostat)

De werkloosheidsgraad vertegenwoordigt het percentage werklozen in de actieve bevolking volgens de definitie van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO). De actieve bevolking vertegenwoordigt het totale aantal personen die een baan hebben of werkloos zijn. De werklozen zijn personen tussen 15 en 74 jaar, die:

- geen werk hebben in de beschouwde periode,
- beschikbaar zijn om te werken binnen de twee volgende weken,
- de afgelopen vier weken actief op zoek gegaan zijn naar werk of die werk gevonden hebben dat ze binnen de drie volgende maanden beginnen (bron: Eurostat).

Referenties

- Actiris (december 2014), “Evolutie van de Brusselse arbeidsmarkt– maandelijks verslag – november 2014”, Actiris.
- Actiris (februari 2015a), “Evolutie van de Brusselse arbeidsmarkt – maandelijks verslag – januari 2015”, Actiris.
- Actiris (februari 2015b), “Februari 2015: Daling van de werkloosheid en de jeugdwerkloosheid in Brussel op jaarbasis”, persbericht, Actiris.
- Actiris (januari 2015), “Evolutie van de Brusselse arbeidsmarkt– maandelijks verslag – december 2014”, Actiris.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (oktober 2014), “Conjunctuurbarometer van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest nr. 28”, BISA.
- ECFIN (januari 2015), “European Economic Forecast – Winter 2015”, Europese Commissie / ECFIN.
- Federaal Planbureau (december 2014), “Short Term Update – 4-14”, Federaal Planbureau.
- Federaal Planbureau (februari 2015a), “Economische begroting: economische vooruitzichten 2015”, Federaal Planbureau.
- Federaal Planbureau (februari 2015b), “De Belgische economische groei zou uitkomen op 1 % in 2015”, persbericht van 12 februari 2015, Federaal Planbureau.
- Federaal Planbureau, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Institut Wallon de l’Évaluation, de la Prospective et de la Statistique en Studiedienst van de Vlaamse Regering (juli 2014), “Regionale economische vooruitzichten 2014-2019”, Federaal Planbureau.
- Federgon (2014), “Kwartaalrapport Q3/2014”, Federgon.
- Federgon (2015), “Kwartaalrapport Q4/2014”, Federgon.
- Graydon (januari 2015), “Studie – Faillissementen in 2014: daling van 8,2 %”, Graydon Belgium.
- Graydon (februari 2015), “Studie betaalgedrag 4e kwartaal 2014 – Betaalkwaliteit in de B2B: voor het eerst terug op precisisniveau”, Graydon Belgium.
- INSEE (december 2014), “Note de Conjoncture – Décembre 2014”, INSEE.
- Institut de Recherches Économiques et Sociales (januari 2015), “Analyses économiques et prévisions”, IRES, UCL.
- Internationaal monetair fonds (januari 2015), “Perspectives de l’économie mondiale : Mise à jour”, IMF.
- Internationaal monetair fonds (oktober 2014), “Perspectives de l’économie mondiale : Nuage et incertitudes de l’après-crise”, IMF.
- Nationale Bank van België (december 2014), “Economische projecties voor België – najaar 2014”, Economisch tijdschrift, Nationale Bank van België.
- Nationale Bank van België (februari 2015a), “Regionale rekeningen”, INR, Nationale Bank van België.
- Nationale Bank van België (februari 2015b), “Verloop van de kredietverlening aan ondernemingen in het vierde kwartaal van 2014”, Observatorium voor krediet aan niet-financiële vennootschappen.
- Nationale Bank van België (maart 2015), “Kwartaalaggregaten voor België – persbericht”, INR, Nationale Bank van België.
- Natixis Economic Research (januari 2015), “Perspectives 2015 : un nouveau monde ?”, Eco Hebdo n°1, Natixis.
- OCDE (november 2014), “OECD Economic Outlook”, volume 2014 issue 2, OECD Publishing, Parijs.
- OCDE (februari 2015), “Études économiques de l’OCDE: Belgique 2015”, OECD Publishing, Parijs.

- OFCE (oktober 2014), “Le piège de la déflation – perspectives 2014-2015 pour l’économie mondiale”, Revue de l’OFCE, Analyse et prévision N°136, OFCE.
- Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (2014), “Snelle ramingen van de tewerkstelling voor het eerste kwartaal 2014”, RSZ.
- Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (2015), “Snelle ramingen van de tewerkstelling voor het derde kwartaal 2014”, RSZ.

Lijst van tabellen

TABEL 1:	Internationale vooruitzichten	5
TABEL 2:	Kerncijfers voor België	8
TABEL 3:	Evolutie van de toegevoegde waarde in volume in de voornaamste bedrijfstakken in 2013	11
TABEL 4:	Evolutie van de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid in de voornaamste bedrijfstakken in 2013	23

Lijst van grafieken

GRAFIEK 1:	Wereldhandel en industriële productie	6
GRAFIEK 2:	Prijs van de ruwe olie en wisselkoers van de US dollar tegenover de euro	6
GRAFIEK 3:	Werkelijke rentevoeten en rentevershil op korte en lange termijn in de eurozone	6
GRAFIEK 4:	Economische vertrouwensindex in de eurozone in België (seizoensgezuiverde gegevens)	9
GRAFIEK 5:	Conjuncturommekeerindicator	13
GRAFIEK 6:	Synthetische conjunctuurindicator	13
GRAFIEK 7:	Conjuncturele evolutie van de nationale index van de industriële productie (2000=100)	14
GRAFIEK 8:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Industrie, BHG	14
GRAFIEK 9:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Bouw, BHG	15
GRAFIEK 10:	Evaluatie van de orderboekjes in de bouw in België, enquêteresultaten	15
GRAFIEK 11:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Vervoer en opslag, BHG	15
GRAFIEK 12:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Groothandel, BHG	16
GRAFIEK 13:	Vooruitzichten inzake de vraag op drie maanden in de handel, enquêteresultaten	16
GRAFIEK 14:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Informatie en communicatie, BHG	17
GRAFIEK 15:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten en administratieve en ondersteunende diensten, BHG	17
GRAFIEK 16:	Activiteitsvooruitzichten bij de diensten aan de ondernemingen, enquêteresultaten	17
GRAFIEK 17:	Uitstaande bedragen en effectieve kredietstromen in België	18
GRAFIEK 18:	Referentierentevoet voor de bankbemiddelingsmarge	18
GRAFIEK 19:	Conjuncturele evolutie van de omzet, Kleinhandel, BHG	19
GRAFIEK 20:	Vooruitzichten inzake belangrijke aankopen van de gezinnen, enquêteresultaten	19
GRAFIEK 21:	Aantal actieve ondernemingen	19
GRAFIEK 22:	Conjuncturele evolutie van de bedrijfsoprichtingen in het BHG	20
GRAFIEK 23:	Conjuncturele evolutie van de bedrijfsstopzettingen in het BHG	20
GRAFIEK 24:	Conjuncturele evolutie van de faillissementen in het BHG	21
GRAFIEK 25:	Evolutie van het aantal Brusselse werknemers en van het daaraan gekoppelde arbeidsvolume in voltijdse equivalenten (seizoengezuiverde reeksen)	25
GRAFIEK 26:	Evolutie van het aantal gepresteerde uren in de uitzendsector in Brussel en België	25

GRAFIEK 27:	Vooruitzichten betreffende de werkgelegenheid in de belangrijkste sectoren in het BHG, enquêteresultaten	27
GRAFIEK 28:	Evolutie van het aantal NWWZ in Brussel	27
GRAFIEK 29:	Bijdrage tot de jaarlijkse groei van het aantal NWWZ per studieniveau	29
GRAFIEK 30:	Bijdrage tot de jaarlijkse groei van het aantal NWWZ per leeftijdsklasse	29
GRAFIEK 31:	Evolutie van de werkloosheid tijdens de komende twaalf maanden, enquêteresultaten	30

Het laatste cijfernieuws over Brussel in uw mailbox!

Op zoek naar de laatst aangepaste statistieken en de meeste recente socio-economische studies over Brussel?

De BISA-Nieuwsbrief informeert u over de recentst beschikbare nieuwigheden.

GEWESTELIJKE OVERHEIDSDIENST BRUSSEL

Abonneer u op
www.bisa.irisnet.be

BISA.brussels

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse

© 2015 Gewestelijke Overheidsdienst Brussel – Alle rechten voorbehouden

V.U.: C. Lamouline, Secretaris-generaal
Gewestelijke Overheidsdienst Brussel,
Kruidtuinlaan 20 – 1035 Brussel

IRIS Uitgaven – D/2015/6374/249

EDITIONS

ISBN 9078580010